VredesMagazine

Jaargang 15 nummer 3 — 3e kwartaal 2022 — Prijs euro 2,50

DOELEN VAN OEKRAÏNE

FUTURE WITHOUT WAR

Dossier

COMMENTAAR

Sorry

Op 17 februari bood premier Rutte diepe excuses aan naar aanleiding van het rapport over geweld tijdens de periode van de 'politionele acties'. Hij voegde daaraan tevens excuses toe aan iedereen in ons land die werd geraakt door het geweld. Ruim zeventig jaar na dato wordt deze periode nu dan toch bij naam genoemd in het onderzoeksrapport: de Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog. Excuses lijken gepast, maar de Nederlandse regering mag nog wel een stukje dieper door het stof.

Veel bevindingen in het rapport zijn immers niet nieuw. Reeds in 1954 was er het rapport van de juristen Kees van Rij en Wim Stam. In 1969 verscheen de Excessennota, vooraf gegaan door de openbaringen van Indiëveteraan Joop Hueting. Het leverde destijds een korte, hevige storm op, maar de Nederlandse oorlogsmisdaden verdwenen al spoedig weer naar de achtergrond. Het deksel ging terug op de doofpot met de Verjaringswet in 1971. Kort samengevat: oorlogsmisdaden verjaren niet, behalve misdaden in Indonesië in de periode 1945-1949.

Een kentering kwam op gang door de gerechtelijke uitspraken inzake standrechtelijke executies in Rawagede (uitspraak 2011) en Zuid-Sulawesi (uitspraak 2020) en de publicatie van 'De brandende kampongs van Generaal Spoor' van de historicus Rémy Limpach (2016). De harde feiten hebben er toe geleid dat de regering subsidie beschikbaar stelde voor een gezamenlijk onderzoek door KITLV, NIMH en NIOD waarvan het rapport afgelopen februari werd gepresenteerd.

Terug naar de excuses van premier Rutte. Wat ontbrak, zijn de excuses aan de Nederlandse gewetensbezwaarde totaalweigeraars. Ruim vierduizend dienstplichtige militairen weigerden te gaan vechten in een koloniale oorlog. Aanvankelijk waren er tienduizenden, maar door intimidaties en zelfs dreigen met de doodstraf werd zo op hen ingepraat dat velen zich uiteindelijk toch lieten inschepen. De meeste weigeraars moesten voor hun keuze de gevangenis in, variërend van twee maanden tot vijf jaar, enkel omdat zij toen al wisten wat wij nu officieel ook mogen weten: de politionele acties waren een foute oorlog. Trouwens, Poncke Princen wist het ook.*

Er mankeert nog meer aan Rutte's excuses. De vraag is wat we nu gaan doen met deze nieuwe bevindingen. Wordt de lesstof op onze scholen aangepast? Zolang Nederland de datum van 17 augustus 1945 (Indonesische proclamatie van onafhankelijkheid) niet officieel erkent, blijft de visie overeind dat ons leger destijds in de eigen kolonie opereerde en niet in een onafhankelijke staat. Er is echter weinig kans dat Nederland die datum officieel zal erkennen. Daar hangt immers een prijskaartje aan dat vele malen groter zal zijn dan de summiere schadevergoedingen voor de weduwen van Rawagede en de nabestaanden van geëxecuteerde mannen in Zuid-Sulawesi. Met alleen al de schuldenregeling van de soevereiniteitsoverdracht op de agenda praat je toch al gauw over een slordige 100 miljard Euro.

Straks op 15 augustus zal in Nederland de jaarlijkse Indiëherdenking weer plaatsvinden en worden de slachtoffers van de Japanse onderdrukking in en om voormalig Nederlands-Indië gedurende de Tweede Wereldoorlog herdacht. Met de bevindingen over de Nederlandse geweldsexcessen en de excuses van premier Rutte zou de organisatie wellicht kunnen overwegen om deze herdenking niet langer te laten opsieren door het Regiment Van Heutsz. Om maar een naam te noemen.

Endie van Binsbergen
Stichting Vrij Oost Timor

* Poncke Princen deserteerde in 1948 op Java uit het Nederlandse leger en koos de kant van de Indonesische strijd voor onafhankelijkheid.

In dit nummer is een folder bijgevoegd over het defensiebeleid en de extra verhoging van het defensiebudget in reactie op de oorlog in Oekraïne. Daarmee willen Kerk en Vrede, Stop Wapenhandel en Inclusieve veiligheid het debat hierover openen.

COLOFON

VREDESMAGAZINE 26 mei 2022 Uitgave van de vereniging VredesMedia waarin samenwerken: Haags Vredesplatform (HVP), Humanistisch Vredesberaad (HVB), Vredesbeweging Pais, Samenwerkingsverband Stop de Wapenwedloop, Antimilitaristies Onderzoekskollektief VD AMOK, Women's International League for Peace and Freedom (WILPF) afdeling Nederland. **REDACTIE:** Jan Bervoets, Hans Feddema, Chris Geerse (waarnemend), Kees Kalkman, Anke Polak, Martijn de Rooi, Barbara Smedema, Jan Schaake, Guido Schokker, Wim van de Vegte, Egbert Wever. **AAN DIT NUMMER WERKTEN NAAST DE AUTEURS MEE:** David Jan Donner. De auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van een geplaatst stuk. De tekst van artikelen mag worden overgenomen op voorwaarde van bronvermelding. Copyrights van foto's en tekeningen berusten bij de desbetreffende fotograaf/illustrator. **FOTOREDACTIE:** Anne Vaillant. **FOTOGRAFEN EN ILLUSTRATOREN:** Yosé Höhne-Sparborth, Winslow Homer, Ed Leatemia, Len Munnik, Yolchi Okamoto, Aleksander Sochaczewski, Jaap Schuurman, Mark Steele, Jeroen Zonneveld **VORMGEVING:** Jimmy Slothouwer. **DRUKKER:** Drukkerij Thielen, Boxtel. **ABONNEMENTEN:** Een jaarabonnement op VredesMagazine (4 nummers) kost 10 euro. U kunt een abonnement nemen via info@vredesmagazine.nl of 015 7850137. **GIFTEN:** Bedragen die abonnees meer overmaken worden beschouwd als gift voor het werk van de in VredesMagazine samenwerkende organisaties. **CONTACT VREDESMEDIA:** Ezelsveldlaan 212, 2611 DK Delft, 015 7850137, www.vredesmedia.nl. **REDACTIEADRES:** Lauwerecht 55, 3515 GN Utrecht, 030 8901341, artikelen naar info@vredesmagazine.nl. **KOPIJSLUITING VOLGEND NUMMER:** 3 augustus 2022. **VERSCHIJNINGSDATUM VOLGEND NUMMER:** 8 september 2022. **ISSN 1876-0724**

INHOUD

WAAROM IK PACIFIST BLIJF 4
Totaalweigeraar stelt zich vragen
Willem de Haan

IRAKEZEN OVER OEKRAÏNE 7
In Irak ziet men de wereld anders
Yosé Höhne-Sparborth

SPOKEN IN DE POLITIEK 9
Boek over nepnieuws en oorlog
Rein Heine

STRATEGISCH KOMPAS 11
Europa op weg naar militaire macht
Kees Kalkman, Jan Schaake

DEKOLONISATIE-OORLOG 1945-1949 14
Een leeswijzer voor recente boeken
Stan Meuwese

WAT ZIJN DE DOELEN VAN OEKRAÏNE? 16
Toespraak op een wekelijkse actie
Guido van Leemput

FOTOPAGINA: TIJDELIJK VERBLIJF? 18
Ed Leatemia maakte foto's voor de Reizende Tentoonstelling

DOSSIER: FUTURE WITHOUT WAR 21
Stephan Brües, Igor Ilyash, Kees Kalkman, Milan Rai, Andrew Rigby, Jan Schaake

VERDER:

COLUMN HANS FEDDEMA 6

RUBRIEK DIENSTWEIGERAAR 6

SPRINGSTOF 13

COLUMN JOS VAN DIJK 17

AANGESLOTEN ORGANISATIES 20

KORTE BERICHTEN 33

GEDICHT 36
De Bom
Ernst Jansz

FOTO VOORPAGINA: *Lloydkade, Rotterdam.* Kinderen en (achter)kleinkinderen gedenken dat 70 jaar geleden de eerste generatie Molukkers aankwam. Foto: Ed Leatemia

DEN HAAG

Foto: Roel Wijnants

Waarom ik pacifist blijf

De Oekraïne oorlog roept wraakzuchtige gevoelens op voor velen. Een oud-dienstweigeraar die ik op straat tegenkom wil de Russische legers zelfs "massaal" bombarderen. Niet alleen de oorlog is verbijsterend, maar ook hoe wij er op reageren. En waar sta ik? Begin maart, een week na de Russische aanval belde een journaliste van de Telegraaf. Of er nog pacifisten waren in Nederland, en of ik er nog eentje was.

In 1979 kreeg ik tot achttien maanden cel voor totale dienstweigering. "Als iedereen zo laf was geweest als jullie dan was Nederland nu een Duitse provincie geweest". Je kon er de klok op gelijk zetten dat ons dat in de jaren zeventig bij acties en demonstraties vroeg of laat voor de voeten werd geworpen, meestal door wat oudere mannen. Nu kan je van totaalweigeraars zoals ik veel zeggen, maar niet dat we laf waren: wie laf is kiest er niet voor om achttien maanden celstraf te ondergaan.

Ik was een antimilitarist: oorlog voeren om politieke doelen te bereiken vond ik uit den boze. Een klein VN-leger desnoods, een politiemacht, dat vond ik geen probleem. Maar het militarisme beschouwde ik als een misdadig systeem: het zaait dood en verderf, oorlogen leiden altijd weer tot nieuwe oorlogen en conflicten, de kernbewapening houdt de hele wereld in gijzeling, hoe durft de politiek dat te accepteren, sterker nog: daarmee te dreigen? Dat wilde ik aan de kaak stellen met een duidelijk statement: Ik doe niet mee. Ik had er mijn gevangenisstraf graag voor over. Ik was ook pacifist: ik zou een mij onbekende ander – in toevallig een ander uniform – niet willen of kunnen doden.

Wie tot de – naar Boudewijn de Groot – 'bleke pacifistenkliek' behoort, heeft ook deze dagen iets uit te leggen. Zoals ook de Telegraaf verslaggeefster mij begin maart voorhield: gruwelen als concentratiekampen en gaskamers kun je toch niet lijdzaam laten gebeuren?

WHAT IF

Het antwoord op die vraag is als een duivels dilemma. Want als de oorlog eenmaal begint, is het kwaad al geschied en heeft de politiek gefaald. Had de internationale gemeenschap – om te beginnen – die Tweede Wereldoorlog kunnen voorkomen? Die vraag is niet te beantwoorden weet ik inmiddels. Want er zijn teveel *what if*-vragen om daar een antwoord op te kunnen geven. Wat als de Vrede van Versailles van 1919 er anders uit had gezien, als de Weimar republiek steviger in haar schoenen had gestaan, als de kerken Hitler niet hadden gesteund? Wat als Nederland in de oorlogsjaren 40-45 meer werk had gemaakt van non-coöperatie, geweldloos verzet, inventieve sabotage? Teveel vragen, te weinig antwoorden. Getriggerd door de vraag over concentratiekampen en gaskamers van de Telegraaf verslaggeefster begon ik opnieuw te lezen over Auschwitz. Over hoe het Poolse verzet al in 1940 melding had gemaakt van de gruwelijke moordpartijen in het kamp, over experimenten met gaskamers, en hoe de Britse regering dat alles terzijde schoof. Wat als?

GELOOF KWIJT

"Pacifisten raken geloof kwijt" stond in grote letters boven het verhaal in de Telegraaf van 12 maart. Al gold dat dan weer niet voor mij. "Je weet," had Telegraafverslaggeefster Marie Therese Roosendaal nog gezegd: "bij de Telegraaf werken de beste koppenmakers van Nederland." Ik nam het haar niet kwalijk. Want de andere door haar geïnterviewden, zoals ex kabouter Roel van Duijn en voormalig activiste Mariette Moors waren inderdaad genezen van hun 'naïviteit'.

In 1989 na de Val van de Muur, was er in Europa een kans op duurzame vrede. Met terugwerkende kracht maak ik me boos over hoe onze politici die kans om zeep hebben geholpen. Hoe Amerika, Duitsland en Rusland overeen waren gekomen dat een verenigd Duitsland lid van de NAVO kon zijn, maar dat dit bondgenootschap "not an inch" verder naar het Oosten zou opschuiven. Maar toenmalig president Bush had daar een streep doorgehaald: Het Westen had 'gewonnen' en kon doen wat het wilde, waarop geheel Oost Europa en de Baltische staten in de daarop volgende jaren uiteindelijk lid werden van de NAVO, terwijl het Warschaupact inmiddels was opgeheven. De rest van de wereld liet het gebeuren. En waarom moest Oekraïne – qua democratie, mensenrechten en corruptie een problematisch land – vervolgens ook lid worden van de EU en de NAVO?

Zoals de Tweede Wereldoorlog zich jarenlang aankondigde, geldt dat ook voor de huidige oorlog in Oekraïne. En ook hier: zoveel *what if*-vragen zonder antwoord. Wat als er na de Val van de Muur werkelijk was geïnvesteerd in duurzame vrede in Europa? Wat als de situatie in de Donbas al jaren geleden aan de onderhandelingstafel was beslecht? Wat als de Amerikaanse president Poetin geen "oorlogsmisdadiger" had genoemd maar op het vliegtuig naar Moskou was gestapt om net zolang met Poetin te praten als nodig om deze afschuwelijke oorlog te vermijden?

Maar als het oorlog is, is er kennelijk geen ruimte voor reflectie, en lijkt elke nuance in ons denken als sneeuw voor de zon te verdwenen. Ik hoor praktisch niemand die zegt dat de-escaleren verstandiger is dan escaleren, of dat voor vrede soms concessies noodzakelijk zijn. De meeste landen, Nederland incluis, maar ook de meeste mensen zitten gevangen in escalatie denken: geweld beantwoord je met geweld. Desnoods met het "massaal" bombarderen van de Russische legers.

COMPROMIS

Ooit was ik getuige hoe de Groningse polemoloog Prof. Hylke Tromp een door hem ontwikkeld *escalatiespel* speelde met een groep studenten. De studenten waren in twee groepen verdeeld die twee landen representeerden. Het spel begon met een zich ontwikkelende politieke controverse tussen die landen. Steeds hadden beide partijen de keuze uit escalerende en de-escalerende maatregelen die ze ten opzichte van elkaar konden nemen. De laatste ultieme actie was het gooien van een atoombom, waarmee het spel meteen 'uit' was. Met verbazing constateerde ik dat het spel steeds vaak al na 15 minuten 'uit' was. In plaats van te zoeken naar een compromis, sloegen de studenten tal van mogelijkheden over en drukten ze al snel op de rode knop. Ook zij zaten gevangen in militair denken. Hoe leren we dat af?

In tijden van nood keren we terug naar een soort reptielenbrein waarin geen

WILLEM DE HAAN **Foto: Jaap Schuurman**

plaats meer is voor nuance. Het is vluchten of vechten; en vechten is de meer heroïsche keuze van die twee. Misschien is dat wel omdat oorlog een taal is die wij als mensheid goed begrijpen. Omdat we in oorlog geroepen worden tot Grote Daden, eenheid, en heldendom. Hoe slechter de vijand, hoe groter ons heldendom. Begrijpen we het concept van oorlog daarom zo goed? Of is het ons zo vertrouwd omdat we niet weten hoe het anders zou moeten?

DE BOM

Dat ons denken over oorlog en vrede zo weinig ontwikkeld is dat we het individuele menselijk lijden wegstrepen tegen de overwinning op het slagveld, is voor mij misschien nog wel de grootste schok. Zijn Russische soldaten per definitie schuldig omdat ze Russische uniformen dragen? En mag je die daarom doden? Dat ze gestuurd worden, gehersenspoeld wellicht, maar ook vaders en moeders hebben, het maakt kennelijk niet uit.

Voor het NPS radioprogramma "Een leven lang" – allang ter ziele gegaan – interviewde ik als journalist tientallen wetenschappers. Twee van hen hadden in Indië in Japanse kampen gezeten, en waren na jarenlange ontberingen meer dood dan levend. Eén van hen was nog dagelijks dankbaar voor de atoombommen op Hiroshima (240.000 of meer doden) en Nagasaki (70.000 of meer doden). "Ik heb er mijn leven aan te danken," zei hij. Want die atoombommen hadden geleid tot de capitulatie van Japan, zo was zijn gedachte, en daar had hij zijn leven aan te danken. De ander werd verteerd door schuldgevoel: "Ik was liever omgekomen in Indië dan dat ik nu moet zeggen dat ik mijn leven te danken heb aan zoveel onschuldige slachtoffers."

Hoeveel doden ben je bereid te accepteren voor jouw vrijheid? Of nog abstracter, voor jouw land? Dat is een vraag waar ik het antwoord niet op weet. En zolang ik dat antwoord niet weet blijf ik pacifist.

Willem de Haan

COLUMN FEDDEMA

Nieuwlande in Drenthe

Op 4 mei was het herdenkingsdag, waarbij stil werd gestaan bij WO II en vooral bij de slachtoffers daarvan. Ook was er op de TV een programma onder de titel Nieuwlande, het dorp in Drenthe dat zich in de oorlog erg verdienstelijk had gemaakt bij het redden van onderduikers, waaronder ook veel joden, onder meer uit Amsterdam. Zelf kan ik me hierop uiteraard niet voorstaan. Ik mag dan geboren zijn in het aangrenzende Geesbrug, maar was daarna vooral in Nieuwlande, ging er ook op de lagere school en had er vrienden. Ik was in die tijd rond de tien jaar en me van de grote activiteit nauwelijks bewust, behalve dat ik er soms wel soldaten van de Grüne Polizei zag.

Wat voor dorp was dit en waarom sprong het er uit in het verzet tegen de bezetters? Nieuwlande ligt in Drenthe tussen Hogeveen, Hollandscheveld en Zwinderen, maar ik zou het geen typisch Drents dorp willen noemen. Nieuw land in de naam geeft aan dat het uit veen opgegraven is. Nu zijn er veel wijken en slootjes met bruggetjes en boerderijen op dalgrond en zand. Boeren uit de provincie Groningen vonden dat een uitdaging en kwamen er heen, zodat ik er veel Gronings dialect hoorde. Gelijkheid was, los van het verschil in grootte van je boerderij, een kenmerk van het dorp. Er was een nieuw gebouwde kerk van Kuyperiaanse snit, een afscheiding van de meer traditionele hervormde kerk. Een zeker activisme was die groep niet vreemd, mogelijk net als bij de verzetskrant Trouw een verklaring voor wat er in de oorlog gebeurde. Men had het gevoel dat je mooie woorden ook in praktijk moest brengen.

Als kind heb ik de uit het dorp afkomstige verzetsstrijder Johannes Post ontmoet, als hij op bezoek kwam bij mijn vader. Post was een energieke persoonlijkheid met organisatietalent. Hij werd in meerdere delen van het land een bekende verzetsstrijder. Toen hij in Amsterdam werd gearresteerd en gedood, was dit een grote slag voor het dorp. Ik vind het bijzonder in mijn jeugd in zo'n dorp te hebben mogen wonen. Nu geniet ik van het mooie Leiden, maar ik kom nog graag eens in mijn geboortedorp en -provincie.

Hans Feddema

Dr. Hans Feddema is cultureel antropoloog, voorheen universitair docent aan de VU en in de politiek onder meer Statenlid geweest van Zuid-Holland en medeoprichter van GroenLinks, voorts in de vredesbeweging voorzitter van SVAG en bestuurslid van 'Vrede'.

BEKENDE DIENSTWEIGERAARS

Jan Kosters

Een Zwijndrechtse Nieuwlichter

Een aantal dissidente protestanten, verenigd in de sekte van de Zwijndrechtse Nieuwlichters, begon in 1816 haar ideeën te verkondigen met als voornaamste figuren de turfschipper Stoffel Muller en dienstbode Maria Leer. Zij gingen in hun geloof terug tot het oorspronkelijk anti-materialistisch en anti-militaristisch christendom uit de eerste eeuwen. Zij waren tegen instellingen als staat en kerk, voor vrije liefde en tegen krijgsdienst. Het waren mensen uit de laagste klassen van de samenleving. De nieuwlichters beschouwden alle goederen als gemeenschappelijk en zij kleedden als middeleeuwse monniken in een eenvoudige en gelijkvormige klederdracht. Zij vestigden zich in 1829 in Zwijndrecht en verdienden door hard werken de kost.

Stoffel Muller en Maria Leer kregen – zonder ooit voor de wet te trouwen – een dochter, Josina. De ouders besloten dit meisje – nooit militieplichtig – uit principe niet aan te geven bij de burgerlijke stand. Muller werd daarvoor veroordeeld tot twee jaar gevangenisstraf en een boete van tien gulden, maar kreeg later toch vrijspraak.

In 1830 tijdens de oorlog met België werden militieplichtigen opgeroepen. Normaal was de militieplicht beperkt tot de zomermaanden. Er werd voor de militie op het gemeentehuis geloot: wie een laag nummer trok, moest in dienst. Het was mogelijk een plaatsvervanger te sturen (of te wisselen met iemand die een hoog nummer had getrokken). Daarvoor moest betaald worden. Doopsgezinden uit de gegoede klasse en tegen persoonlijke 'wapenhandel', zoals het hanteren van wapens toen genoemd werd, maakten gebruik van deze remplaçanten.

Jan Kosters was in 1825 op 13-jarige leeftijd door zijn vader vanuit Amsterdam naar de Zwijndrechtse Nieuwlichters gestuurd. In 1831 werd hij op 19-jarige leeftijd ingeloot. Jan Kosters en twee andere leden van de Zwijndrechtse Nieuwlichters weigerden aan de oproep voor de militie te voldoen. Zij werden gevangen gezet in het provoosthuis in Leiden. In 1831 werd Jan Kosters wegens dienstweigering tot 6 jaar 'kruiwagen' veroordeeld. Het ging om een vorm van dwangarbeid, waarbij men vastgeketend aan een kruiwagen bouw- en sjouwwerk moest doen in forten en vestingen.

Andere Zwijndrechtse Nieuwlichters werden door bemiddeling van hoogleraar Tydeman door koning Willem I bij wijze van uitzondering binnen het leger – ongewapend – tewerkgesteld in de militaire hospitalen.

De Zwijndrechtse Nieuwlichters zijn weer in de geschiedenis verdwenen, zoals zij eruit tevoorschijn zijn gekomen. Zij hebben geen sporen nagelaten in de vorm van groepen, sekten of bewegingen gebaseerd op hun gedachtegoed. Principiële dienstweigering op grond van religieuze overtuiging met een zo sterk groepskarakter heeft zich in Nederland niet meer voorgedaan.

Stan Meuwese

KLOOSTER MAAGD MARIA IN SULEYMANIYAH, IRAK
Foto: Yösé Höhne-Sparborth

Irakezen over de oorlog in Oekraïne

Sinds november ben ik in Irak. In Kirkuk, Caracosh en Erbil werk ik met christenen; in het klooster te Sulaymaniyah werken en wonen voornamelijk moslims. Er komen bovendien dagelijks bezoekers en lesgroepen langs. Sinds Poetin de Oekraïne binnenviel leef ik tussen twee discussiegebieden: vrienden in Nederland betrekken me in hun debat, Irakezen hebben het er niet over.

Ik vraag dus gewoon... Nederlandse gesprekspartners laten nauwelijks toe dat ik vragen stel over de VS en de NAVO; dat is meteen een stem voor Poetin waartegen de VS thans mensenrechten en internationaal recht verdedigt.

Noem ik in Irak, VS en mensenrechten in één adem, begint iedereen te lachen, smakelijk of smalend. Iedereen. Waarmee het gezamenlijke denken ook wel stopt. Daarna is er een waaier aan reacties, soms bij één en dezelfde persoon. Die personen zijn christenen en moslims, jong en oud, intellectueel en arbeider, mannen en vrouwen. In de eerste weken klonk er gebed tijdens een viering: voor de mensen in Oekraïne; voor wijsheid onder de politieke leiders. Maar, Oekraïne is niet hun discussie.

HERKENNING

Er is medelijden met de Oekraïne bevolking. “Wij weten wat het betekent om bommen op je huis te krijgen: man, kind, moeder eraan te verliezen. De voortdurende angst dat het straks jou gaat treffen.” Of ook: “De bevolking komt niet op het idee dit soort oorlogen te voeren. Dat doen politici en die blijven veilig thuis. Het gewone volk mag sneuvelen, als soldaat of als prooi.” Ook een eenduidige Iraakse reactie: “Zo snel mogelijk die oorlog stoppen! Het Westen moet Poetin tegemoetkomen om iedereen aan de onderhandelingstafel te krijgen. Stoer reageren verlengt enkel de ellende van het volk.” Een Poolse diplomaat die enkele dagen aanschuift is het daar niet mee eens: “Poetin is een schoft! Geen vingerbreed toegeven! Russen zijn verschrikkelijke soldaten, ze verkrachten!” Zijn persoonlijke Poolse woede legt het gesprek plat.

Een Koerd die de Europese geschiedenis kent zegt cynisch: “Ze kunnen natuurlijk doen wat er 1914-1918 gebeurde met Duitsland. Zo lang doorvechten tot Rusland helemaal onderuit is, en het dan fors vernederen. Waartoe dat leidt, is al beproefd: volgende wereldoorlog.” Zegt een ander, minstens zo cynisch: “Nou… Goed voor de wapenhandel.”

De leider van dit klooster, Pater Jens Petzold, vroeg in de Paasnachtviering: “Moeten we als christenen niet over onszelf gaan nadenken? Wat hebben we met ons erfgoed gedaan? Het zijn voornamelijk christelijke landen die vreselijke oor-

logen voeren; die zomaar ergens binnenvallen." Ik ben daarop maar weer eens in de SIPRI-cijfers gedoken en heb het bekeken op "christelijk": 82% van de wapenexport 2020 ging van "christelijke" landen uit.

EVEN ERG

In dit klooster is dagelijks een toneelgroep scenes aan het ontwerpen. De Syrische regisseur vraag ik "als Syriër" wie erger is: Rusland of VS. Zegt hij: "Even erg". Zeg ik: "Moreel even erg, maar de VS heeft veel meer macht." Zegt hij: "Je vraagt me als Syriër. Dan zeg ik: even erg!" De meesten van de toneelgroep zijn Irakezen: christen, yezidi, moslim, Koerd, Arabier. Geen goed woord over voor de VS, over de Oekraïne blijven ze genuanceerd, soms verrassend. Naast medelijden met de Oekraïense bevolking is er verontwaardiging vooral over de absolute anti-Poetin-stemming zonder kritische vraag naar NAVO-handelen.

"Waarom mocht de VS wel straffeloos Irak binnenvallen, in 2003?"

Dezelfde Poolse diplomaat herinnert een dag later aan de "Cubacrisis" 1963, toen er een Wereldoorlog dreigde omdat Rusland het voornemen had kernwapens op Cuba te stationeren. Zegt iemand: "Precies. En nu lopen NAVO-soldaten in Letland en Litouwen aan Ruslands grenzen!" De Pool vindt dat Rusland niet moet zeuren, deed met Cuba toch hetzelfde…

Even is er gesprek. Iemand zegt: "De VS gedroegen zich niet fijn. Hun militairen hebben altijd het geweer in de aanslag. Doodsangsten stonden we uit zolang ze letterlijk in de straten patrouilleerden." Vraagt de Pool giftig: "Waarom hebben jullie dan de Amerikanen gevraagd om te helpen ISIS te verslaan? En niet de Russen?" Men gaat er niet op in. De gesprekken zijn weer mogelijk als de Pool na een paar dagen het pand verlaat.

ONDERSCHEID MAKEN

De verontwaardiging over die kritiekloze houding naar de eigen NAVO spoot zogezegd uit de grond toen halverwege maart Turkije weer een aanval deed in Koerdisch Irak, met enkele doden tot gevolg. Sinds 2014 ISIS huis hield in Noordwest Irak, stampt Turkije regelmatig binnen. Woedende vragen. Een samenvatting van die woede: "Waarom mag Turkije het internationaal recht schenden door een soevereine staat binnen te vallen? Telkens weer? Omdat Irak toch al helemaal de grond in is geboord? Door de VN!? En toen door de VS?! "

Velen vragen: "Waarom mocht de VS wel straffeloos Irak binnenvallen, in 2003? Nadat de wereld (VN) ons al 13 jaar lang had laten uithongeren? Met de meest dodelijke boycot die ooit aan een volk werd opgelegd?" "Europa keek toe, zover het niet meedeed! De VS werd niet tot de orde geroepen!"

Een Palestijnse vluchteling merkt op: "Op 8 april vielen Israëlische soldaten mijn dorp binnen en sleurden alle jonge mannen uit huis. Allemaal gewond, één dood. Het haalde het nieuws niet eens!" En dan komt ze terug op die Pool: "Belachelijk! Stel dat wij op de Westbank de Russen om hulp zouden vragen? Worden we meteen afgemaakt door Israël!" Dan vraagt een Koerd: "Leven diplomaten in een cocon? Geen idee wat er in het land gebeurt?" Ik wil verifiëren wat ik in Kirkuk hoorde: "We waren er voor een diakenwijding. Bij de koffie zat ik naast de coördinator; ik vraag het en hij zegt: 'Eerlijk? Ik geloof dat God werkelijk rechtvaardig is. Dat gerechtigheid gebeurt. Toen de VS in 2003 ons land kwamen kapotmaken, deed de Oekraïne mee. Die hebben hier helpen doen wat hun nu zelf aangedaan wordt." Hij zegt het zonder leedvermaak. De Palestijnse meldt dat al diverse mensen dat tegen haar gezegd hebben, ook Koerden.

Een man uit Bagdad schudt zijn hoofd: "De VS is geen leuke bezettingsmacht; ze geven geen zier om ons als volk. Zij ontmantelden de hele staatsstructuur, zo kon ISIS ontstaan! Als bezettingsmacht waren ze verplicht iets te doen!" Er is spot, maar al snel gaat de aandacht weer naar alledag.

BESCHAVING

Met die Poolse vraag werd dat smalende lachen iets gemeenschappelijks. Velen hier, niet allen, weten dat 2002 in veel Europese landen de burgerbevolking massaal demonstreerde tegen de oorlog die Bush in petto had voor Irak. Vooral weten ze, dat er weinig politieke steun was. De VN was tegen, VS en GB schonden het internationale recht precies zoals Poetin nu. De wereld weet niet meer dat Irak, het enige moderne seculariserende land in het Midden Oosten, precies om die reden de oorlog tegen Iran voerde (1980-19880) en daarvoor door het Westen werd bewapend. Vervolgens vanaf 1991 volledig werd afgebroken. Met verarmd uranium bestookt. Gebombardeerd: fel in 1991 en 2003, daartussen voortdurend kleine bombardementen, tijdens die absolute dodelijke boycot.

Er zijn berichten dat Oekraïense vluchtelingen hartelijk welkom zijn in Europa. Dat maakt bitter, te veel Irakezen en Syriërs moesten lange wegen gaan en dan nog in de wachtstand. Als ze niet verdronken…

Judit Neurink, die voor Trouw schrijft, merkt in een rondzendbrief bitter op: " een Amerikaan op Twitter schrijft: 'Dit is de eerste grote oorlog tussen beschaafde landen in mijn leven.' Daarmee impliceert hij dat landen als Irak, Syrië en Jemen waar de afgelopen jaren oorlogen woedden, niet beschaafd zijn. Dat komt hard binnen bij de inwoners van die landen, die zich terecht gediscrimineerd voelen."

Dom volk? Ik houd hun voor: "Realiseer je wat het Iraakse volk presteerde: VS én ISIS deden alles om jullie tot een burgeroorlog te verleiden. En jullie verdomden het gewoon!" Waarop er één zegt: "Misschien was dat de verdienste van de VS: dat we als Koerden en Arabieren nader tot elkaar kwamen. (1991 telde Koerdisch Irak 3 miljoen inwoners, nu 9 miljoen: Arabischtalige vluchtelingen uit Irak zelf, uit Syrië…)

In Sulaymaniyah staat de Jozefkerk tegen een heuveltje. Achter de tuin ligt Amerikaans grondgebied. Een VN-basis die de VS innam toen de VN vertrok. Gewoon ingenomen! Daar staan een soort M.U.O.S. Vandaaruit wordt Iran afgeluisterd, Rusland. Ik vroeg aan de pastor die er woont met zijn gezin hoe hij zich daarbij voelt. "Beschermd," zegt hij lachend. Hij vertelt dat 24 uur per dag auto's uitrijden en rondrijden in de wijk. Het bergje is rondom van een zeer hoge muur voorzien…

Yosé Höhne-Sparborth

MINISTER MCNAMARA WIJST VIETNAM AAN TIJDENS EEN PERSCONFERENTIE IN HET WITTE HUIS, WASHINGTON, APRIL 1965 **Foto: Library of Congress**

Democratie bedreigd

Spoken in de politiek

Verschijnselen als nepnieuws, propaganda en mythevorming zijn van alle tijden. Kort voor de Russische inval in Oekraïne verscheen het boek *Spoken* over nepnieuws en oorlogsvoering van Pien van der Hoeven.

Die maakt daarin duidelijk dat 'leugen en bedrog' een steeds crucialere rol zijn gaan spelen in moderne oorlogen. Daarbij wijst zij ook nadrukkelijk naar de rol van de media en journalistiek, die door de opkomst van sociale media een groot deel van hun monopoliepositie zijn kwijtgeraakt. Hierdoor hebben journalisten hun functie als poortwachters grotendeels verloren.

Naast dat verlies en de tsunami van nieuwsvoorziening via sociale media is het voor gewone burgers steeds lastiger geworden om zich een goed, objectief oordeel te vormen. De toegenomen commercialisering ging ten koste van waarheidsvinding en betrouwbare berichtgeving waardoor ook de rol van kritische onderzoeksjournalistiek werd uitgehold.

Verder gaat Van der Hoeven uitgebreid in op de ontwikkeling van het Amerikaanse militair-industriële complex (MIC) na de Tweede Wereldoorlog. Zij tracht duidelijk te maken dat de oorlogen in Vietnam en Irak uit dit complex zijn ontstaan. Oud-president Eisenhower liet al in 1961 een duidelijke waarschuwing horen door te wijzen op de dreigende consequentie: de ondemocratische macht van dat MIC. Ook sprak hij zijn grote zorg uit over de wapenwedloop waardoor defensie-uitgaven uit de pan gingen rijzen. Alleen "een alert en goed geïnformeerde burgerij" zou de rampzalige invloed van het MIC kunnen voorkomen, aldus Eisenhower.

In samenwerking met de CIA vormt het MIC de centrale spil rond de vorming van spookbeelden. Rondom dit complex bevinden zich diverse denktanks die door het Pentagon worden gefinancierd. In dit op winst beluste systeem is oorlogsvoering absoluut noodzakelijk om wapens te kunnen blijven produceren en verhandelen. Om de vraag te stimuleren moet er een behoefte gekweekt worden. Dat gebeurt dan met behulp van spookbeelden zoals het uitvergroten van gevaren, bedreigingen en van vijandbeeldvorming.

STAATSGREEP

Van der Hoeven wijst op de politieke invloed van de neoconservatieven in de VS. Die vormen de 'haviken' die een groot stempel weten te drukken op het te voeren defensiebeleid. Na het einde van de Koude Oorlog was er kort sprake van een 'vredesdividend' waardoor de defensieuitgaven verlaagd konden worden. Maar onder invloed van neoconservatieve politici werden die fraaie intenties snel te-

ruggedraaid. Zo schreef de vooraanstaande Wolfowitz een defensienota waarin een agressief veiligheidsbeleid werd vastgelegd: de VS moeten eenzijdig en preventief tot militaire actie over kunnen gaan. Daarnaast werd de neoconservative denktank *Project for the New American Century* (PNAC) opgericht in 1997. Gepleit werd voor een sterke verhoging van het defensiebudget. In hun rapport *Rebuilding America's Defences* werden spookachtige bedreigingen opgesomd waartegen de VS zich moesten kunnen verweren, desnoods door het voeren van meerdere oorlogen tegelijkertijd. Uiteindelijk slaagde deze groep erin om in 2000 deel te nemen in de regering van George Bush Jr. om vervolgens de neoconservatieve agenda te kunnen uitvoeren. In de nieuwe Bush regering waren ook flink wat vertegenwoordigers van het MIC opgenomen. Van der Hoeven spreekt in dit verband van een "militaire staatsgreep op z'n Amerikaans".

Onder invloed van het militair-industrieel complex zijn Amerikaanse regeringen bereid de eigen bevolking te bedriegen, concludeert Van der Hoeven. Door verspreiding van nepnieuws wordt geprobeerd die te overtuigen van de noodzaak om militair in te grijpen.

Eisenhower maakte zich terecht zorgen: "een doorgeschoten militair apparaat in vredestijd is een gevaar voor de democratie". Aan de hand van de manipulatieve gebeurtenissen rond drie Amerikaanse oorlogen beschrijft zij hoe nepnieuws diende om militaire acties te ondernemen.

HET TONKIN-INCIDENT

Tijdens een patrouille in de Golf van Tonkin op 4 augustus 1964 zou de torpedoboot USS Maddox door een Noord-Vietnamese torpedobootjager zijn beschoten en getroffen. Begin 1965 gaf president Johnson het startsein voor de vergelding met een luchtaanval tegen dit land, waarmee de Vietnamoorlog uitbrak. Later onderzoek heeft aangetoond dat die beschieting door de torpedobootjager nooit heeft plaatsgevonden. Het heeft jaren gekost voordat de gevestigde media het nepnieuws rond dit Tonkin-incident wisten door te prikken. Maar hoe kon het machtigste land ter wereld met zijn superieure krijgsmacht deze oorlog verliezen, vraagt Van der Hoeven zich af. Dat de oorlogvoering werd ondermijnd door kritische media is volgens haar een mythe gebleken. Integendeel, de media waren grotendeels monddood gemaakt. Een uitzondering daarop was de journalist I.F. Stone, een onafhankelijk denkende journalist die er in slaagde de ware toedracht van dit incident boven water te krijgen. Hij had de moed die te publiceren in zijn eigen bescheiden nieuwsbrief de *I.F.Stone's Weekly.* Het zou jaren duren voordat de gevestigde media dezelfde conclusies als Stone zouden trekken. Ondanks tegenwerking van het Pentagon resulteerde dat in een opdracht van de Senaat tot nader onderzoek. Uiteindelijk kwam in 1971 het onderzoeksrapport *Pentagon Papers* naar buiten waardoor de nodige politieke beroering ontstond. Het bleek dat de Verenigde Staten de oorlog zelf hadden laten escaleren en de oorlogsresultaten rooskleuriger hadden voorgesteld dan die in werkelijkheid waren geweest.

DE COUVEUSEROOF

Op 2 augustus 1990 bezet Irak buurland Koeweit en lijft dit staatje in als provincie. De secretaris-generaal van de VN ontvangt een brief van de vertegenwoordiger van Koeweit met een opsomming van wandaden door het Iraakse leger in Koeweitse ziekenhuizen. Waardevolle apparatuur wordt als oorlogsbuit meegenomen. Daaronder waren ook couveuses waardoor de baby's die erin lagen kwamen te overlijden. In latere Koeweitse berichten is er zelfs sprake van 312 baby's uit drie verschillende ziekenhuizen. De verontwaardiging bij politiek en publiek waren zeer groot.

In oktober vindt een hoorzitting van het Amerikaanse Congres plaats over deze schending van de mensenrechten. Een belangrijke getuige is het Koeweitse meisje *Nayirah* van vijftien jaar, dat met haar ontroerende verklaring diepe indruk maakt op de Congresleden. De hoorzitting was een groot succes voor de voorstanders van een militaire interventie. Kort daarop wordt in de Senaat een oorlogsresolutie aangenomen. Dat was het sein voor de militaire operatie om Koeweit te bevrijden: *Desert Storm.*

Tijdens deze *Golfoorlog* zijn tienduizenden Irakezen omgekomen zonder dat daarover iets noemenswaardigs in de media is bericht. Over deze slachting in die Golfoorlog verscheen vrijwel niets in de media want die richtten zich vooral naar de wensen van het publiek. Oorlog verkoopt weliswaar goed, maar het mag niet *te* gruwelijk worden. De commerciële belangen van de 'media-industrie' lopen hierbij parallel met die van het militair-industrieel complex.

Later bleek was het meisje *Nayirah* helemaal geen vrijwilliger in een Koeweits ziekenhuis is geweest. Zij was de dochter van de Koeweitse ambassadeur in de VS en haar verklaring was geheel gelogen.

SOLDAAT JESSICA LYNCH

Aan het begin van de Irakoorlog kwam de eenheid van soldaat Jessica Lynch per abuis in vijandelijk gebied terecht. Daar werd zij in haar Humvee getroffen door een granaat en opgenomen in een Iraaks ziekenhuis. In de Amerikaanse media werd van haar een beeld geschetst waarin zij dapper strijdend gewond was geraakt. Een beeld van een 'opgeblazen' Amerikaanse heldhaftigheid.

Vervolgens bracht het leger triomfantelijk beelden naar buiten van een spectaculaire bevrijdingsactie van Amerikaanse commando's. Lynch werd op dat moment goed verzorgd in het Iraakse ziekenhuis dat op het moment van de commandoactie geheel onbewaakt was. Dit gemythologiseerd reddingsverhaal werd door alle media voor zoete koek geslikt. Door alle media werden anonieme verklaringen en legerpropaganda kritiekloos overgenomen. De gehele Westerse journalistiek leed aan blikvernauwing die door het Pentagon met leugens werd gevoed.

Van der Hoeven biedt ons een schrale troost door erop te wijzen dat wij nog altijd leven in de best denkbare staatsvorm, waardoor na decennia de meest duistere zaken alsnog aan het licht kunnen komen. Naar mijn mening een schrale troost want voor het grootste deel is veel leed al schrijnend geleden.

Met haar boek laat zij goed zien hoe commerciële belangen van de grote media samenvallen met die van het militair-industrieel complex. De journalistiek laat overheidsvoorlichting kritiekloos passeren zonder zelf op onderzoek te gaan. De media blijken geen goed collectief geheugen voor oorlogsverslaggeving te hebben en vervallen steeds weer in dezelfde fouten. Dat is een alarmerende conclusie.

De rol van kritische, vasthoudende onderzoeksjournalistiek is letterlijk van levensbelang en cruciaal voor het functioneren van de democratie en voor een vreedzame wereld.

Rein Heijne

Pien van der Hoeven, Spoken, Prometheus, 2022

Europa naar militaire macht

Strategisch Kompas

:STRAATSBURG, 3 MAART. HET EUROPEES PARLEMENT DEMONSTREERT TEGEN DE INVAL. **Foto: European Union**

Op 24 maart van dit jaar heeft de Raad van de Europese Unie een nieuw basisdocument aangenomen dat de weg uitstippelt, die de militaire en veiligheidspolitiek van de EU de komende vijf tot tien jaar moet bewandelen.

Dit Strategisch Kompas onderscheidt zich van eerdere, dergelijke documenten zoals de Integrale EU-strategie (Global Strategy) van 2016, doordat bij elk onderdeel een lijst van (soms) concretere maatregelen is opgenomen met jaren waarin deze bereikt moeten worden.

In die EU-strategie van 2016 was al vastgesteld dat de EU in staat moet zijn wereldwijd handelsroutes en zeewegen te beveiligen, zo nodig met militaire middelen. Nu komt daarbij een duidelijk accent op de strijd van de grote mogendheden om de wereldmacht, waarin de EU een rol moet gaan spelen.

De taal in dit nieuwe document verschuift in vergelijking met eerdere standpunten meer naar het veiligstellen van (overigens hier niet duidelijk gedefinieerde) belangen van de EU met militaire middelen, soms wordt daarbij ook de formule 'waarden en belangen' gebruikt. Daarentegen wordt de term 'strategische autonomie' (de laatste jaren vooral populair in de Franse diplomatie) slechts één keer gebruikt en lijkt vervangen door het begrip 'beslissingsautonomie', net even iets anders).

Het Strategisch Kompas begint met een op het laatst onder de indruk van de oorlog in Oekraïne toegevoegd hoofdstuk over de "terugkeer van de machtspolitiek in een omstreden multipolaire wereld". Hierin wordt opvallend genoeg geheel voorbijgegaan aan de periode van unilaterale machtsontplooiing door de Verenigde Staten en de NAVO na het einde van de Koude Oorlog. Daarentegen wordt een rooskleurig beeld geschetst over deze periode als een wereld van een op multilateralisme en mensenrechten gebaseerde mondiale rechtsorde die nu wordt bedreigd door een terugkeer naar machtspolitiek en dwang door een toenemend aantal boosaardige staten die hun politieke invloedssfeer proberen uit te breiden ten koste van de internationale 'veiligheidsorde'. De auteurs van het document hebben hierbij natuurlijk expliciet vooral het oog op Rusland en China. Elk besef dat de gelijkenis van het gedrag van bijvoorbeeld Rusland met dat van de VS en Europese NAVO-landen in de gevallen Kosovo, Irak en Libië opvallend is, ontbreekt – geen verrassing in dit opzicht, ook bepaald geen blijk van zelfinzicht.

Het document vervolgt met een beschrijving van de dreigingen die op de

EU afkomen. Gesteld wordt dat de EU in 2020 tijdens de voorbereidingen van het Kompas voor het eerst een dergelijke (uiteraard als 'integraal' omschreven) dreigingsanalyse heeft opgesteld. Deze was echter volgens de Duitse onderzoeksgroep Informationsstelle Militarisierung (IMI) zo geheim dat ze zelfs door leden van het Europarlement en in het geheime kamertje van de Bondsdag niet mocht worden ingezien. Wellicht was dit maar beter ook, want het resultaat in het openbare Kompasdocument grenst in elk geval aan het paranoïde. Van alle kanten komen de bedreigingen nu op ons arme Europeanen af.

Hier een staaltje van de redeneertrant:

> "Vandaag zijn er rond de EU overal instabiliteit en conflicten en wordt zij geconfronteerd met een oorlog aan haar grenzen. We worden geconfronteerd met een gevaarlijke mix van gewapende agressie, illegale annexatie, kwetsbare staten, revisionistische mogendheden en autoritaire regimes. In deze omgeving ontstaan allerlei dreigingen voor de Europese veiligheid, van terrorisme, gewelddadig extremisme en georganiseerde criminaliteit tot hybride conflicten en cyberaanvallen, instrumentalisering van irreguliere migratie, wapenproliferatie en het geleidelijk zwakker worden van de architectuur van wapenbeheersing. Financiële instabiliteit en extreme sociale en economische verschillen kunnen zo'n dynamiek versterken en hebben een toenemend effect op onze veiligheid. Al deze dreigingen ondermijnen de veiligheid van de EU langs onze zuidelijke en oostelijke grenzen, maar ook verderop. Als de EU niet actief en effectief is in het bevorderen van haar belangen, springen anderen in het gat."

Het moge duidelijk zijn dat een dergelijke potpourri van horror melodieën geen basis kan zijn voor een strategie die de naam waard is. Een strategie is een doordacht plan om in een aantal stappen de beschikbare middelen en methoden gericht in te zetten om bepaalde doelen te bereiken. In plaats daarvan hebben we in het vervolg van het document te maken met een mengsel van een aangeklede boodschappenlijst en de targets van een vijfjarenplan in de bureaucratisch-realistische traditie. Dat is niet echt nieuw voor een beleidsstuk op het Europese niveau, maar er wordt zoals gezegd toch een kleine stap vooruit gedaan, omdat de volgende hoofdstukken (Handelen, Beveiligen, Investeren en Samenwerken met Partners) telkens worden afgesloten met een reeks concrete maatregelen – soms overigens duidelijk samengeraapt uit andere beleidsplannen – met de jaren waarin die verwezenlijkt moeten worden. De geplande maatregelen gaan wel niet verder dan 2025 en worden na 2023 al deels vager en algemener.

Het meest concrete plan uit het Kompas was al eerder bekend geworden. Het betreft het opstellen van een 5.000 soldaten sterke snelle interventiemacht, die in 2025 volledig inzetbaar moet zijn. Het moet een combinatie worden van de sinds lange tijd bestaande, maar nooit ingezette twee EU-Gevechtsgroepen (Battle Groups) met versterkingen (zogenaamde *enablers*) om de capaciteit op te voeren.

Van groot belang is daarbij dat men bij de inzet gebruik wil gaan maken van het bestaande, maar tot nu toe niet gebruikte Artikel 44 van het Verdrag betreffende de Europese Unie. Dit artikel staat toe dat de Raad van de Europese Unie in een eenmalig besluit een militaire operatie kan delegeren aan een kleinere ad-hoc groep van staten. Het gevaar hiervan is bijvoorbeeld dat een dergelijke delegatie van de besluitvorming zou kunnen plaatsvinden in een beginfase van een conflict als de inzet vaak nog niet zo hoog lijkt te zijn. Eventueel zou met het zogenaamde principe van constructieve onthouding bij het originele besluit de vereiste unanimiteit kunnen worden omzeild. Over de verhouding van de Raad tot de ad-hoc coalitie in het verdere verloop van zo'n conflict met name naar een oorlogssituatie is heel weinig geregeld. Het Europese Parlement heeft er in elk geval weinig of niets over te zeggen.

De thema's ontwapening en non-proliferatie zouden in een dergelijk document eigenlijk een volwaardig tweede luik moeten vormen, maar moeten het doen met een schamele twee alinea's, bestaande uit algemene frases. Wel mag gelukkig het uiteindelijke doel van het Non-proliferatie Verdrag, namelijk het totaal uitbannen van kernwapens nog net genoemd worden. Maar hier geen concrete voorstellen, maatregelen of de in de rest van de tekst zo populaire *toolboxen*. "Uiterlijk in 2023 zullen we concrete EU-acties ter ondersteuning van ontwapenings-. non-proliferatie- en wapenbeheersingsdoelstellingen versterken." En daar moeten de ontwapenaars het de komende vijf jaar maar weer mee doen.

Sterker nog, in het Kamerdebat daags voor de aanname van het Strategisch Kompas legde SP-woordvoerder Jasper van Dijk de vinger op de passage dat er ruimte zou moeten komen voor particuliere investeringen in wapens. Hij wijst erop dat banken juist veel werk besteed hebben om niet langer in wapens te investeren (een ontwikkeling waar de VVD-woordvoerder enkele maanden geleden de noodklok al over luidde) en nu zouden we dat juist weer terugdraaien, terwijl de omvang van het Europese Vredesfonds verdubbeld is naar 1 miljard euro, die bovendien juist aan wapens besteed zal worden. Zoiets vereist naar zijn mening parlementaire instemming.

Maar ook in Nederland stond het parlement feitelijk buiten spel. De tekst van de verschillende concept versies van het Strategisch Kompas werden niet met de Tweede Kamer gedeeld. In plaats daarvan mocht de Kamer debatteren over de zgn. kabinetsappreciatie van het voorliggende concept: een tamelijk oppervlakkige opsomming van positieve en nog te verbeteren punten, meestal niet langer dan één of twee alinea's.

In het Nederlandse parlement was de ontvangst van het uiteindelijk Strategisch Kompas tamelijk voorspelbaar. Een Kamermeerderheid (bestaande uit de VVD en de partijen rechts daarvan alsmede de SP en de Partij voor de Dieren) stemde in maart tot twee keer toe tegen de vorming van een Europees leger terwijl de EU-gezinde partijen in het midden het Strategisch Kompas verwelkomden als richtinggevend voor de extra defensie-uitgaven waartoe de meeste EU-lidstaten inmiddels hadden besloten.

De conclusie van onze Duitse collega's van IMI is terecht: "Het Kompas had een begin kunnen zijn om serieus aan een Europese vredesorde te gaan werken. In plaats daarvan is het puur een werkprogramma voor de militarisering van de Unie geworden. De behoefte aan veiligheid van de bevolking van de EU en de vrede worden daarmee niet gediend – het tegendeel is het geval."

Kees Kalkman
Jan Schaake

Nederlandse onderdelen bij Russisch leger

Eind april werd in een Russisch pantservoertuig, veroverd door Oekraïense troepen in Bucha, optische technologie van het Frans-Nederlandse wapenbedrijf Thales aangetroffen. Door de productiedatum (2016) was duidelijk dat dit na het instellen van het wapenembargo van 2014 was geleverd. Illegaal is dit echter niet, leveringen onder al lopende contracten mochten voortgezet worden.

Bijna alle moderne Russische wapens zijn afhankelijk van hoogwaardige elektronica die wordt geïmporteerd uit de VS, het Verenigd Koninkrijk, Duitsland, Japan, Israël, China, Nederland en enkele andere landen, aldus het Britse rapport 'Operation Z; the death throes [doodsstrijd] of an imperial illusion'.

Ook vanuit Nederland zijn elektronische componenten verkocht voor Russische militaire radio's "die de ruggengraat vormen van de tactische communicatie van het Russische leger." De technologie werd gevonden bij technisch onderzoek door de Oekraïense inlichtingendiensten en in gelekte Russische documenten. Ze is beschreven in technische rapporten die zijn ingezien door de auteurs van het Britse Royal United Services Institute (RUSI), een gerenommeerd onderdeel van de Britse militaire establishment.

Een modern wapenplatform is een ingewikkeld systeem dat zonder geavanceerde technologie niet goed kan functioneren. Rusland is technologisch niet in staat om alle onderdelen zelf te produceren. Aangezien de oorlog in Oekraïne langer zal duren dan de Russen hadden verwacht, wordt ook de toegang tot deze technologie belangrijker voor het leger van Poetin. Rusland ontwikkelt momenteel verschillende manieren om sancties te omzeilen.

Het Nederlandse bedrijf Ampleon komt in beeld bij het Russische wapensysteem Automatic Radio Interference Station Borisoglebsk 2. Dit systeem is een belangrijk hulpmiddel in elektronische oorlogsvoering en ontworpen om communicatie- en GPS-systemen te verstoren. Het wordt geproduceerd sinds februari 2015, dus nadat de sancties vanwege de annexatie van de Krim waren ingesteld. Ampleon leverde hiervoor een breedband RF-transistor. De technologie lijkt onder de noemer 'tweeërlei gebruik' (zowel civiel als militair) te vallen. De Nederlandse overheid heeft in 2016 en 2017 meerdere vergunningen afgegeven voor export van technologie naar Rusland in deze categorie. Het is niet duidelijk of deze verband hielden met de Borisoglebsk.

Het rapport stelt dat bedrijven die de componenten vervaardigen misschien niet wisten dat het Russische leger de eindgebruiker was. De bevindingen in de Oekraïense inlichtingenrapporten zoals gezien door RUSI onderstrepen de noodzaak om producenten actief te informeren en te controleren om verkopen aan Rusland streng te beoordelen en voorzichtig te zijn om mogelijke wederuitvoer te voorkomen.

(gebaseerd op blogs van Martin Broek, te vinden op www.stopwapenhandel.org)

Strategisch Kompas: nieuw kado voor wapenindustrie

Op 21 maart dit jaar hebben de ministers van Buitenlandse Zaken en defensie van de EU het Strategisch Kompas, een witboek voor EU defensiebeleid voor de komende vijf tot tien jaar, aangenomen. Met het document worden nieuwe grote stappen in verdere militarisering van de EU voorbereid, zoals de oprichting van een 5.000 personen sterke reactiemacht. Verhoging van de militaire uitgaven, zowel op EU- als op nationaal niveau, wordt gepresenteerd als een gegeven en niet als een politieke keuze. (Zie ook het artikel elders in dit blad.)

De meer concrete voorstellen van het Kompas zijn vooral een zegen voor de wapenindustrie: of het nu gaat om het uitrusten van Europese legers of die van partnerlanden (en zo nieuwe markten te veroveren), of het via het Defensiefonds subsidies ontvangen voor de ontwikkeling van zeer geavanceerde of 'groene' bewapening om de oorlogen van de toekomst te voeren, of om wapenexport te vergemakkelijken in naam van het concurrentievermogen – en zelfs te subsidiëren met publiek geld via de Europese Vredesfaciliteit.

Het Strategisch Kompas baant met andere woorden de weg voor nieuwe winstmogelijkheden voor met name de grootste Europese wapenbedrijven, zoals Airbus, Thales en Leonardo. Het Defensiefonds, en de internationale competitiviteit van de Europese wapenindustrie die daarmee bevorderd moet worden, wordt bovendien, zowel op EU- als lidstaatniveau, als excuus gebruikt om voor te stellen wapenexportrestricties te verlagen.

Het Strategisch Kompas sluit ook aan bij het voorstel van de Commissie om publieke en private financiering op grote schaal open te stellen voor de wapenindustrie, onder meer via de Europese Investeringsbank en instrumenten voor duurzame financiering. Het produceren van wapens moet niet alleen als een normale zaak worden beschouwd, maar zelfs als mogelijkheid voor milieuvriendelijk en sociaal investeren.

De militarisering van de EU ten gunste van de wapenindustrie begon ruim voor de invasie van Oekraïne, in een tijd dat Rusland niet eens gezien werd als een serieus militair risico. De oorlog in Oekraïne was dus eerder een excuus om het document in de laatste fase voor het aannemen zowel qua taal als voorgesteld beleid nog verder aan te scherpen.

(gebaseerd op een verklaring van ENAAT, www.enaat.org)

FONDS VREDESPROJECTEN HEEFT U NODIG!

Nog altijd voeren er mensen actie voor vrede. Zij kunnen uw steun goed gebruiken! Fonds Vredesprojecten steunt kleine radicale vredesacties aan de basis. Help mee.

IBAN NL91 ASBN 0855980680 t.n.v. Fonds Vredesprojecten

Een actuele leeswijzer

De Nederlands-Indonesische

In 1969 gaf Joop Hueting het inmiddels bekende interview over de oorlogsmisdaden van Nederlandse militairen in Indonesië in de periode 1945-1949, eerst in De Volkskrant, later in het tv-programma Achter het nieuws. Dit interview was voor het confessioneel-liberaal kabinet De Jong aanleiding voor een archiefonderzoek.

Op 2 juni 1969 verscheen de *Excessennota*. Jurist-historicus Cees Fasseur had in sneltreinvaart de archieven doorgeploegd en bracht honderden gevallen van geweld naar boven. Maar, zo was de conclusie, het zijn incidenten en excessen: het merendeel van de Nederlandse militairen had zich behoorlijk gedragen. Vervolging was niet nodig en ook niet mogelijk. Boek gesloten, deksel op de pot.

Er ging 45 jaar voorbij voordat de archiefdozen weer opengingen. Eén van de aanleidingen was het proces dat slachtoffers en nabestaanden van geweldsexcessen aanspanden tegen de staat. Zij kregen gelijk van de rechter, die in de misdrijven voldoende reden zag om de wettelijke verjaringstermijnen voor schadevergoedingsacties aan de kant te schuiven. De overheid ging niet in hoger beroep en stelde in 2011 een regeling vast.

Geen Nederlandse militair is strafrechtelijk vervolgd voor wandaden in Indonesië.

Doorbraak in het wetenschappelijk onderzoek was het proefschrift van de Zwitsers-Nederlandse historicus Rémy Limpach[1] met als titel *De brandende kampongs van generaal Spoor*' uit 2016. Hij gaf daarmee aan dat de militaire autoriteiten verantwoordelijk gesteld kunnen worden voor het bevelen tot, het toestaan van, het toedekken van en het nietvervolgen van wat Limpach structureel geweld noemt. Daarmee wordt een cruciale vraag op tafel gelegd: wat wisten en deden de militaire commandanten en civiele gezaghebbers? Limpach's studie van 920 dicht bedrukte pagina's (er is ook een compacte editie van 200 pagina's) mag nu al gezaghebbend worden genoemd. Het is natuurlijk een hele klus om het te lezen. De inhoud, een veelheid aan gebeurtenissen en ontwikkelingen, is niet vrolijk. Maar lezen loont wel.

GETUIGENISSEN

Iets eerder verscheen de bloemlezing die Gert Oostindie[2] samenstelde uit de dagboeken, brieven en interviews van en met Nederlandse militairen over hun ervaringen in de dekolonisatieoorlog, en met name het toepassen van geweld. Met zijn ondertitel *getuigenissen van een oorlog aan de verkeerde kant van de geschiedenis* zet hij de toon. Uit een database van 659 titels met teksten van 1362 militairen met een totaal van 100.000 pagina's selecteerde Oostindie honderden fragmenten.

Gaat de bloemlezing over de Nederlandse militairen die gingen, het boek van Antoine Weijzen[3] gaat over de dienstplichtigen die niet gingen, *De Indië-weigeraars*. Hij noemt hen in de ondertitel "de vergeten slachtoffers van een koloniale oorlog".

Oostindie en Weijzen tonen aan dat mensen oorlog maken en dat oorlog mensen maakt.

Dat is ook de leidraad van het boek van Martin Bossenbroek[4] met als titel *De wraak van Diponegoro*, waarin hij het begin en het einde van de Nederlandse heerschappij over Indië beschrijft. Hij vertelt het verhaal aan de hand van vier hoofdpersonen, die paarsgewijs tegenover elkaar staan. Rond 1825 de Javaanse prins Diponegoro tegenover de Nederlandse generaal Hendrik de Kock en rond 1945 de Indonesische president Soekarno tegenover de Nederlandse luitenant-gouverneur-generaal Huib van Mook, twee krijgsheren en twee politici. Bossenbroek verbeeldt de strijd om de macht als een gevecht tussen een buffel en een tijger. Het Indisch eilandenrijk is de buffel, de Europese kolonisator de tijger. De strijd tussen een buffel en een tijger kennen we ook uit het verhaal over Saidjah en Adinda, onderdeel van Max Havelaar. Het beestenduel is vastgelegd op het schilderij 'De Boschbrand' van de Javaanse schilder Raden Saleh, dat op het boekomslag staat afgebeeld. Dit schilderij, gift van de kunstenaar aan koning

dekolonisatie-oorlog

Willem III, is een paar jaar geleden door de koninklijke familie voor veel geld verkocht aan een museum in Singapore en niet met een koninklijk gebaar geschonken aan het nationaal museum van Indonesië.

ROOFSTAAT

Wie de koloniale geschiedenis wil bestuderen kan daarvoor het boek van Ewald Vanvugt[5] lezen met de niets verbloemende titel *Roofstaat* en met de dwingende ondertitel "wat iedere Nederlander moet weten"

In zijn boek *Koloniale oorlogen in Indonesië*, zet Piet Hagen[6] alle gewapende conflicten van vijf eeuwen verzet tegen een vreemde overheersing op een rij.

Het veel geprezen en veel gekochte boek *Revolusi*, Indonesië en het ontstaan van de moderne wereld, van de Belg David van Reybroeck[7] is een uitstekende introductie in de ontwikkelingen van de dekolonisatieoorlog. Zijn indeling in verschillende jaren (het Nederlandse jaar, het Amerikaanse jaar, het VN-jaar) is daarbij behulpzaam. Zijn mengeling van geschiedkunde en journalistiek verhoogt de leesbaarheid. Het laatste hoofdstuk, waarin hij de Indonesische revolutie in een mondiaal kader plaatst, is niet het sterkste. Voor wie alleen de tv-serie *Revolusi* heeft gezien: het boek is vele malen beter dan het tv-programma.

Onder de dezelfde titel *Revolusi* verscheen de catalogus van de gelijknamige tentoonstelling van de tentoonstelling in het Rijksmuseum[8]. Het is de verbeelding van de revolutie zoals vormgegeven door Indonesische kunstenaars uit die tijd. Letterlijk een visie op de historische gebeurtenissen in de vorm van tekeningen, foto's, schilderijen, documenten en voorwerpen in Indonesisch perspectief.

Ook in het boek *Merdeka* van Henk Schulte Nordholt en Harry Poeze[9] is het Indonesisch perspectief dominant. Zij schetsen vooral de ontwikkelingen binnen de Indonesische partijen, krijgsmachtonderdelen en regionale groeperingen met de soms wispelturige opstelling van Soekarno, die niet gespeend van opportunisme door alle fracties heen moest laveren. Het 'hoogtepunt' was de communistische opstand in Madioen in september 1948, neergeslagen door het Indonesische leger.

EERST SCHIETEN

Hoe er in Indonesië door de Nederlandse militairen gevochten werd staat in het proefschrift van Christiaan Harinck[10] getiteld *Zoeken, aangrijpen en vernietigen*. "Eerst schieten, dan kijken" was het devies van de Nederlandse soldaat. Harinck schetst een beeld van een Nederlandse krijgsmacht die maar moeizaam leerde hoe te opereren in een guerrillaoorlog.

Gaan de meeste boeken over heel Indonesië, Anne-Lot Hoek[11] concentreert zich in haar *De strijd om Bali* op een qua cultuur en bestuur bijzonder eiland. Maar in deze deelstudie komen alle vragen over oorlog en geweld ruim aan de orde.

Op 17 februari dit jaar werd het eindrapport *Over de grens* van drie onderzoeksinstituten gepresenteerd. De hoofdonderzoekers nemen als historici over de toepassing van het oorlogsrecht geen standpunt in. Hun conclusie is wel, dat er in Indonesië extreem geweld is toegepast. In ruime mate. Bij de inlichtingendiensten en door de artillerie. Straffeloos en meedogenloos. Buiten militaire acties: executies, marteling, massa-internering, deportatie, brandstichting. Maar nemen de onderzoekers de geschiedkundige conclusie "Nederland paste in Indonesië extreem geweld toe" voor hun rekening, de juridische vaststelling "Nederland pleegde in Indonesië oorlogsmisdaden" echter niet. Onderzoeksleider Frank de Vree[12] heeft later uitgelegd, dat onder 'extreem geweld' toch oorlogsmisdaden begrepen moeten worden.

Er is geen enkele teruggekeerde Nederlandse militair strafrechtelijk aansprakelijk gehouden voor wandaden in Indonesië. En waarom niet? Omdat dan onvermijdelijk het spoor terug zou leiden tot de verantwoordelijke militaire en politieke autoriteiten! Dat is de conclusie van Maurice Swirc[13] in zijn boek *De Indische doofpot*, waarom Nederlandse oorlogsmisdaden in Indonesië nooit zijn vervolgd. Hij toont overtuigend aan dat Nederland bij de besluitvorming – nationaal en internationaal – over het niet verjaren van oorlogsmisdaden het optreden van Nederlandse militairen in Indonesië buiten de regelgeving heeft gehouden.

Stan Meuwese

1 Rémy Limpach – *Brandende kampongs, compacte editie*, NIMH, 2020
2 Gert Oostindie – *Soldaat in Indonesië 1945-1950*, Prometheus, 2015
3 Antoine Weijzen – *De Indië-weigeraars*, Omniboek, 2015
4 Martin Bossenbroek – *De wraak van Diponegoro*, Atheneum-Polak&VanGennep, 2020
5 Ewald Vanvugt – *Roofstaat*, Nijgh & Van Ditmar/Top Notsch, 2016
6 Piet Hagen – *Koloniale oorlogen in Indonesië*, Arbeiderspers, 2018
7 David van Reybroeck – *Revolusi*, Bezige Bij, 2020
8 Harm Stevens e.a. – *Revolusi*, Rijksmuseum en Atlas Contact, 2021
9 Henk Schulte Nordholt en Harry Poeze – *Merdeka*, Walburgpers, 2022
10 Christiaan Harinck – *Zoeken, aangrijpen en vernietigen*, Prometheus', 2022
11 Anne-Lot Hoek – *De strijd om Bali*, De Bezige Bij, 2021
12 Frank de Vree (red) – *Over de grens*, Amsterdam University Press, 2022
13 Maurice Swirc – *De Indische doofpot*, Arbeiderspers, 2022

Wat zijn de doelen van Oekraïne?

Zijn er redenen om aan te nemen dat de oorlog in Oekraïne snel afgelopen zal zijn? Wat is er veranderd in die bijna drie maanden in het internationale en nationale politieke spectrum? Een paar overwegingen bij deze vragen.

De oorspronkelijke Russische strategie is faliekant mislukt. In december 2021 eiste Rusland een achttal zaken van de NAVO die het als bedreigend ervoer. Daaronder het weigeren van het lidmaatschap voor Oekraïne, maar ook bijvoorbeeld geen Amerikaans raketschild in Polen. Vanaf de eerste dag was duidelijk, dat het beginnen van de oorlog een strategische blunder was, die de Russische eisen totaal onhaalbaar maakte. Zelfs als de regering van Oekraïne ten val zou worden gebracht, wat toen het Russische plan was, zou er niets van die eisen terecht komen.

De diepte van de Russische blunder wordt duidelijk nu de NAVO 'oprukt' in oostelijke richting. De stille koude oorlog van de laatste jaren is omgeslagen in een politieke nederlaag voor grootmacht Rusland. Door een veroveringsoorlog tegen een relatief zwak buurland, is Rusland de openlijke concurrentie met de Westerse grootmachtpolitiek aangegaan.

PERMANENTE OORLOG

Na het uiteenvallen van de Sovjet-Unie en de beëindiging van de Koude Oorlog bestond Rusland nog steeds als grootmacht, maar speelde het geen erg grote rol meer in de wereldpolitiek. Dat leidde tot een agressievere Westerse politiek op het Zuidelijk Halfrond (voorheen de Derde Wereld of Global South). Begin jaren negentig begon het Westerse interventietijdperk dat leidde tot een staat van permanente oorlog. Die Westerse agressie richtte zich nadrukkelijk niet op grootmacht Rusland.

De smadelijke nederlaag van het Westen in Afghanistan in augustus 2021 bood mogelijkheden om een discussie over de permanente oorlog in het Zuiden van de Wereld te voeren. Daarvan kwam het niet, omdat de spanningen over de Oekraïense positie in het oosten van Europa opnieuw (na 2008 en 2014) werden gepolitiseerd en gemilitariseerd. Dat leidde tot de oorlog van 24 februari.

Deze oorlog is echter anders dan de oorlogen van de laatste 30 jaar. Het is een directe confrontatie tussen grootmachten met kernwapens op de achtergrond, die alleen kan aflopen met een nederlaag van een van oorlogspartijen. Het begrip permanente oorlog dat nog steeds geldt, moet nu in het licht van deze confrontatie worden gezien.

NAVO BLITZ-STRATEGIE

De politieke strategie van de NAVO is inmiddels uitgekristalliseerd. Na het aftasten van de escalatierisico's gaat het nu om de openlijke en maximale bewapening en advisering van Oekraïne.

Een aantal opvallende gebeurtenissen:

- Het fortificeren van Oost-Europa met een ouderwetse voorwaartse verdediging is begonnen en gaat verder;
- Het militariseren van de EU en het centraliseren van deze EU-defensiepolitiek;
- Het inlijven van heel Noord-Europa in de NAVO.

Deze week zullen Finland en Zweden lid worden van de NAVO. Daarmee wordt de Oostzee een NAVO-binnenzee en sluit het de Russische stad Petersburg en de exclave Kaliningrad af van vrije toegang tot de Oostzee.

Tevens is er een einde aan economische samenwerking met Rusland gekomen. De 'Ostpolitik' die sinds 1969 werd gevoerd is afgeschaft. Neutraliteit als principe lijkt voorbij. Zelfs Zwitserland discussieert openlijk over lidmaatschap van de NAVO.

HEROVERING KRIM

Wat zijn nu de doelen van de Oekraïense inspanningen?

Het afslaan van de aanval in het oosten is het eerste doel. Na het beëindigen van de aanval op hoofdstad Kiev probeert Rusland in het oosten een doorbraak te forceren om de hele Donbas te veroveren. De Westerse leveranties aan Oekraïne zijn kolossaal. Voortgaande oorlogvoering van die kant is helemaal afhankelijk van buitenlandse steun. Het Russische offensief in het oosten startte eind april. Er zijn berichten over Russische vorderingen, maar deze zijn niet zo spectaculair als kon worden verwacht.

Het tweede mogelijke doel is het herstellen van de bestandslijn van vóór de Russische invasie. Dat betekent dat de re-

ELKE MAANDAGAVOND HOUDT STOPDEOORLOGAMSTERDAM EEN DEMONSTRATIE VOOR HET RUSSISCHE CONSULAAT OP HET MUSEUMPLEIN. **Foto: Jeroen Zonneveld**

cente Russische veroveringen in Oost-Oekraïne ongedaan moeten worden gemaakt. Maar geldt dat ook voor de aanvankelijke Russische veroveringen in het zuiden en oosten van Oekraïne? In de gebieden in Zuid-Oekraïne die door Rusland zijn veroverd zou inmiddels een Oekraïense guerrilla zijn begonnen. Niet te verifiëren, maar al weken is dit een hardnekkig gerucht.

Het derde mogelijke militaire doel zou het herstellen van de situatie van 2013 kunnen zijn. Het verjagen van Russische overheersing uit de 'volksrepublieken' en uit de geannexeerde Krim. Dat zijn oude eisen en op zichzelf logisch en legitiem. Maar dit doel staat m.i. garant voor een verlengde, bloedige oorlog en is dus ongewenst om redenen van proportionaliteit.

Inmiddels heeft de Engelse minister van Buitenlandse Zaken Truss verklaard dat het een 'strategisch gebod' is de Krim terug te veroveren. Mochten de VS en de Groot-Brittannië er daadwerkelijk op aandringen om dat doel na te streven, door Oekraïne en met aanvullende wapens, dan wordt het ook voor deze Westerse sponsors van Oekraïne een strijd op leven en dood. Maar wie bepaalt eigenlijk de doelen van Oekraïne? De Oekraïense regering of een macht in het buitenland? Welk doel is de Nederlandse minister Hoekstra met zijn bondgenootschappelijke collega's overeengekomen? Hoekstra lijkt geen staakt-het-vuren te willen. Dat is een slecht teken.

Het vierde mogelijke doel tenslotte is het ten val doen brengen van de Russische regering. Dat zou kunnen worden bereikt door een combinatie van economische sancties, de totale economische oorlog, en militaire nederlagen in Oekraïne. Of Rusland dat lijdzaam laat gebeuren is zeer onwaarschijnlijk en lijkt een recept voor een verlengde oorlog en mogelijk ook verdere internationale escalatie.

Er is sprake van twee verweven oorlogen. Het doen mislukken van de invasie – de 'speciale operatie' – en het kapot boycotten van de Russische regering. Dat tweede doel kan veel langer duren dan het eerste.

Guido van Leemput
Amsterdams Vredesinitiatief.

Uit de toespraak tijdens de vredesactie op 16 mei op het Museumplein, Amsterdam (bekort door Kees Kalkman)

COLUMN VAN DIJK

Oorlogszuchtig

Alleen Poetin is verantwoordelijk voor de escalatie van de oorlog in Oekraïne, zei oud-Commandant der Strijdkrachten Tom Middendorp eind april bij Nieuwsuur. Het was zijn antwoord op de vraag of de uitbreiding van de wapenleveranties door het Westen niet zou kunnen leiden tot escalatie. De Verenigde Staten hadden Oekraïne net 33 miljard dollar extra steun toegezegd. Den Haag besloot het zwaarste grondgeschut dat Nederland heeft, te sturen: de pantserhouwitser. In Duitsland werd Olaf Scholz in de verdediging gedrukt wegens een voorzichtiger benadering van de steun aan Oekraïne. Er mag geen kernoorlog komen, zei hij, verwijzend naar de eed waarin hij beloofde het welzijn van de Duitse burger voorop te stellen. Maar voor zijn groene coalitiepartners is die zorg om als oorlogspartij te worden gezien geen argument. De Duitse Groenen zijn ondanks hun pacifistische geschiedenis de grootste pleitbezorgers voor meer en zwaardere wapens.

De-escaleren komt in de verhalen van Westerse regeringsleiders niet meer voor, zelfs verdediging heeft afgedaan. De Amerikaanse minister van defensie heeft het niet langer over het helpen van Oekraïne, maar over het "verzwakken" van de Russen. De Britse minister van Buitenlandse Zaken, de havik Liz Truss wil de Krim heroveren. In onderhandelen ziet ze niets voordat Poetin op de knieën is gedwongen. Het Westen heeft volgens haar te weinig geïnvesteerd in afschrikking. 'We moeten nu kracht tonen.'

Nu moet je bij uitspraken van Britse politici altijd rekening houden met binnenlands politieke motieven. En ook voor Biden zouden die wel eens een grote rol kunnen spelen. Maar waar komt in vredesnaam die breed uitgedragen oorlogszuchtigheid vandaan? Worden we geregeerd door de wapenlobby? Poetin is een gevaarlijke, misdadige dictator die niet alleen Oekraïne maar ook zijn eigen land naar de verdommenis helpt. Alle sancties ten spijt zullen de oligarchen uit zijn vriendenkring er in Londen, Amsterdam of Monaco geen glas champagne minder om drinken in hun paleizen en luxe jachten. Ten koste van de duizenden slachtoffers van de oorlog, burgers en soldaten, in de landen waar zij hun crimineel geld bij elkaar konden schrapen. Hun rijkdom is mede dankzij hulpvaardige Westerse banken, belastingdiensten en een leger dure advocaten veilig gesteld.

Poetins oorlog moet gestopt worden. De realiteit van zijn conservatief nationalistische regime valt echter niet te ontkennen en vereist meer dan wapenleveranties ter verdediging van de onafhankelijkheid van Oekraïne. Er zal onderhandeld moeten worden, allereerst over een staakt-het-vuren. Onredelijkheid en geweld worden zelden gestopt met meer geweld. We mogen hopen dat de Westerse leiders hun verstand weten te bewaren.

Jos van Dijk

Een Reizende tentoonstelling in zes zeecontainers vertelt het bijzondere en opmerkelijke verhaal van de Molukkers in Nederland die in 2021 70 jaar in Nederland waren. Dit is een verhaal van eeuwenlange loyaliteit, verraad, verdriet, frustratie, wraak, liefde, vergeven en herstel. De tentoonstelling zal tot en met 2023 door het hele land reizen. Fotograaf Ed Leatemia werkte mee aan deze tentoonstelling en maakte de foto's die hier te zien zijn. Voor meer informatie: *reizendetentoonstelling.nl* en *edleatemia.nl*

TIJDELIJK VERBLIJF?

VredesMagazine informeert over oorlog en vrede, over machtspolitiek en veiligheidsbeleid, maar ook over alternatieven voor geweld en het opbouwen van een vredescultuur. Vredesmagazine analyseert, stemt tot nadenken en schudt mensen wakker.

Neem een abonnement of vraag een gratis proefnummer aan!

www.vredesmagazine.nl

Abonnee worden

VredesMagazine wordt gratis toegezonden aan leden van het HVP, Pais en ook aan donateurs van Stop de Wapenwedloop en VD AMOK. Als u Vredes-Magazine regelmatig op uw deurmat wilt vinden kunt u dus lid of donateur worden van een of meer van deze organisaties. Zie de beschrijvingen op deze pagina. Een abonnement zonder ergens lid of donateur van te worden is ook mogelijk via opgave aan: VredesMagazine, Ezelsveldlaan 212, 2611 DK Delft of info@vredesmagazine.nl

VredesNieuws

Wilt u het nieuws van en voor de vredesbeweging sneller en uitgebreider? Abonneer u dan gratis op onze e-mailnieuwsbrief VredesNieuws via: www.vredesbeweging.nl/nieuws/aanmelden.php

Het Vredesmagazine en zijn organisaties

VD AMOK

Lauwerecht 55, 3515 GN Utrecht
030 8901341, www.vdamok.nl

VD AMOK is de voortzetting van de samenwerking tussen de Vereniging Dienstweigeraars (VD) en het Antimilitaristies Onderzoekskollektief (AMOK). We doen onderzoek op het gebied van oorlog en vrede en leveren zo een bijdrage tot een radicale vredesbeweging in de vorm van berichtgeving en analyses. Voor VredesMagazine maken wij de onderzoeksdossiers. Giften ter ondersteuning van ons documentatiecentrum en kantoor (waar ook Vredesmagazine wordt gemaakt) zijn welkom op NL28INGB 0005 5676 07 t.n.v. VD AMOK Utrecht. Twitter: @keesamok, sinds vijf jaar vrijwel dagelijks tweets over kernwapens, wapenhandel en militaire interventies. Blog: troepenbewegingen.blogspot.nl – enkele malen per week berichten over militaire bases, troepenverplaatsing, bewapening en geheime diensten.

HAAGS VREDESPLATFORM

Secretariaat: Jan Bervoets, Valkenboskade 461, 2563 JC Den Haag, tel 070-3922102.
e-mail: jan.bervoets@casema.nl.
website: www.haagsvredesplatform.nl

VREDESBEWEGING PAIS

Vredesbeweging Pais is de Nederlandse tak van War Resisters' International. Onze wortels gaan terug tot de Eerste Wereldoorlog.

Vredesbeweging Pais staat voor het ideaal van een wereld zonder oorlog en voor een geweldloze, duurzame en rechtvaardige samenleving. We zijn daarvoor op vele manieren actief in Nederland en via de WRI in de hele wereld. Wilt u lid worden, ons steunen of zelf meedoen, kijk dan op: www.vredesbeweging.nl of bel: 015-7850137. Twitter: @vredesbeweging. Facebook: facebook.com/vredesbeweging.

STOP DE WAPENWEDLOOP

Stop de wapenwedloop is van oorsprong een "samenwerkingsverband", ontstaan bij de opkomst van de massabewegingen, zoals tegen de neutronenbom aan het eind van de jaren zeventig jaren en die tegen de plaatsing van kruisraketten, bijna 30 jaar geleden.

Het vraagstuk van de strijd tegen oorlog heeft vele facetten. Hoe oorlog bestreden moet worden, daarover zullen wel verschillende benaderingen blijven bestaan. Maar deze strijd moet wel plaatsvinden, en daartoe blijft een boven partijen en richtingen uitstijgende vredesbeweging een noodzaak.

WILPF- WOMEN'S INTERNATIONAL LEAGUE FOR PEACE AND FREEDOM

Laan van Nieuw Oost-Indië 252, 2593 CD,
Den Haag tel: 070 3974682 (secretariaat) of
0345 615105 (penningmeester),
e-mail: info@wilpf.nl.

Website: www.wilpf.nl met aankondigingen van bijeenkomsten en documenten over: Militaire escalatie, Vluchtelingen, Ruslands inval in Oekraïne, etc.

HUMANISTISCH VREDESBERAAD

Postbus 235, 2300 AE Leiden, 06 47139247,
e-mail: info@humanistischvredesberaad.nl
website: www.humanistischvredesberaad.nl
met actualiteit rond conflicten.

Website: www.humanistischvredesberaad.nl met actualiteit rond conflicten: Shireen Abu Akleh, Artsen voor Vrede, WK in Qatar,etc. Op 28 okt. in bibliotheek Rotterdam: Uitreiking Vredesprijs voor Journalistiek 2022.

Onderzoeksdossier VD AMOK

• Nucleaire dreigementen •

• Actief burgerverzet •

• Waarom Belarus niet meedeed •

• Programma Manifestatie •

Dit dossier is een product van VD AMOK. Redactie: Stephan Brües, Kees Kalkman, Jan Schaake

Future without war

War Resisters' International (WRI) is a global pacifist and antimilitarist network with over 90 affiliated groups in 40 countries. It is engaged in three main campaigns, that are The Right to Refuse to Kill Programme, the Nonviolence Programme, and Countering the Militarisation of Youth.
As the foundation took place in 1921 in Bilthoven near Utrecht by the famous peace educator Kees Boeke and others, we organize our 'WRI 100' manifestation "Future without War" September 9-11, 2022 in Utrecht. It is aimed to underline to a larger audience that war is never the answer. We would like to show at the same time what the answers can be instead.
While preparing for our manifestation, Russia attacked Ukraine and bombed parts of it to ruins. 6,5 Millions of Ukrainians fled externally and internally. We see again, that War just has a most devastating impact on culture and nature.
Some of these answers to the question whether there is a Future without War will come from Ukraine, Russia and Belarus directly. They will show how people from these countries are jointly resisting war and prepare for peace building and conflict prevention.
Another focus will be on conscientious objection to military service and how to engage in actions against military recruitment.
New action- and workshop- methods will be introduced and there will be a clear link between peace and art. At the same time peace-education /-building as pillar in the program will be put in the spotlights. The other pillars of the program are: Pacifist Perspectives, Resistance / Liberation and We Are the Future! The manifestation won't be a just a gathering, but is an accessible laboratory of ideas, which will connect young and old, different genders and peace and environmental activists. Also it aims to create a platform/community where those ideas can grow for the longer run. And yes, we do want to look back at the past, but taking into account that inspiring previous forms of activism can be transformed and implemented into projects and processes for the future.
Thus, the manifestation weekend will be vibrant, with participants making the content of the manifestation and an outreach beyond experienced peace-activists. The manifestation has partly the character of a festival where people can learn, explore and initiate ideas themselves. And show that reaching a „Future Without War" is difficult, but still possible.
We need you to do it! So come and take part!

Stephan Brües
www.wri-irg.org

Articles in the dossier also available in English on *vredesmagazine.nl/fww*

Mogelijkheden

Op 14 maart 2022 bood een medewerkster van de Russische staatstelevisie op een uiterst moedige en doeltreffende manier burgerlijk verzet tegen de oorlog van president Poetin in Oekraïne, die door leugens in de door de staat gecontroleerde media werd gedragen: Ze onderbrak het hoofdjournaal met luid geschreeuw en een poster tegen de oorlog in Oekraïne.

Dit is een indrukwekkend voorbeeld van effectief burgerlijk verzet dat mogelijk is door de moed van iemands overtuigingen. Als dergelijke acties over de hele linie flexibel en professioneel worden gecoördineerd, zijn ze volgens wetenschappelijke bevindingen even effectief als gewelddadig verzet.

We zien deze dagen ook beelden van civiel geweldloos verzet in Oekraïne. Ongewapende mensen staan tegenover tanks en andere militaire voertuigen en draaien straatnaambordjes om om Russische soldaten te misleiden. Er circuleren video's van Oekraïners die aanbieden om zonder benzine gestrande Russische soldaten naar Moskou te slepen en foto's van Russische deserteurs die worden begroet met thee en gejuich.

Uit een representatieve landelijke enquête van het Kiev International Institute of Sociology (KIIS) uit 2015 over de optie van actief burgerverzet blijkt dat Oekraïners destijds de voorkeur gaven aan burgerverzet in geval van een buitenlandse gewapende invasie en bezetting van hun land. De opiniepeiling vond plaats kort na de Euro-Maidan-revolutie en de inname van de Krim, alsook na de steun van Russische troepen aan separatisten in de Donbas-regio, toen men kon verwachten dat het Oekraïense publiek de gewapende verdediging van het moederland zou steunen. Toch bleek uit de resultaten een verrassend sterke steun voor een actieve geweldloze verdediging onder burgerlijke leiding.

Uit de enquête bleek dat de meest populaire vorm van verzet onder de Oekraïners geweldloos verzet was: 29% steunde deze optie in geval van gewapende buitenlandse agressie en 26% in geval van bezetting. Deze resultaten komen overeen met de historische gegevens over gevechten tegen bezetters: Wetenschap-

voor actief burgerverzet

pelijke gegevens over enkele honderden protestbewegingen uit de 20e eeuw met maximale doelen (einde van een bezetting, onafhankelijkheid van een gebied of verandering van heerser) laten zien dat actief geweldloos verzet tegen militaire bezettingen net zo vaak een volledig succes is als gewelddadig verzet.

Het gedeeltelijke succes van geweldloos verzet is zelfs vier keer zo groot als dat van gewelddadig verzet, waarvan het mislukkingspercentage twee keer zo groot is. Gewapend verzet duurt gemiddeld drie keer zo lang als niet-gewapend verzet, brengt enorme menselijke en infrastructurele kosten voor de bevolking met zich mee en vernietigt of traumatiseert regelmatig de civiele samenleving. Daarentegen kan actief geweldloos verzet historisch gezien veel sneller tot succes leiden dan gewapende strijd; zelfs als geweldloos verzet mislukt, blijft de structuur van de civiele samenleving doeltreffender om de strijd op een later tijdstip te hervatten. Bovendien bewaart actief geweldloos verzet de persoonlijke integriteit van de betrokkenen op een veel duurzamere manier, terwijl gewelddadig verzet deze aanzienlijk in gevaar brengt.

SCREENBEELD VAN RUSSISCHE STAATSTELEVISIE: MARINA OVSJANNIKOVA PROTESTEERT.

DEELNAME

De Oekraïners werden ook gevraagd bepaalde soorten gewapende en niet-gewelddadige verzetsacties te kiezen waaraan zij zouden deelnemen of die zij zelf zouden uitvoeren. Duidelijke meerderheden kozen voor diverse geweldloze verzetsmethoden – van symbolische tot ontwrichtende tot constructieve verzetsacties tegen een bezetter – en niet voor gewelddadige opstandelingenacties. In wezen bleek uit de resultaten dat het menselijk kapitaal van de Oekraïners voor geweldloze burgerlijke verdediging meer dan drie keer zo groot was als dat voor gewapend verzet. Succesvolle antibezettingsstrijd is altijd een nationale onderneming geweest. Ongewapend verzet heeft een groter mobilisatiepotentieel voor een hele samenleving die kan deelnemen aan verschillende acties van opstand en niet-coöperatie dan gewapend verzet.

In tegenstelling tot wat vaak wordt beweerd, is het doel van geweldloos verzet niet om het medelijden van dictators op te wekken of om onderdrukkers tot inkeer te brengen. Integendeel, actief geweldloos verzet is erop gericht de macht van de tegenstander te verzwakken, zodat deze geen schade meer kan aanrichten. Daartoe analyseert men op welke pijlers de macht van de tegenstander rust, identificeert men zwakke punten en ontwikkelt men strategieën om deze uit te buiten en bepaalde pijlers ten val te brengen. Actief geweldloos verzet is er specifiek op gericht de toegang tot middelen te beperken, interne conflicten te verergeren of individuele groepen over te halen openlijk of heimelijk niet mee te werken.

De Oekraïners tonen een verrassend niveau van steun voor het soort verzet dat noch Oekraïense politici noch hun westerse medestanders in hun defensieplanning hebben overwogen: geweldloos massaverzet tegen een geduchte militaire agressor. De manier waarop de Oekraïners hun land verdedigen tegen een militair sterkere tegenstander zal bepalend zijn voor de toekomst van Oekraïne, met inbegrip van het voortbestaan van de democratie. Een langdurige gewapende strijd bevoordeelt vaak een sterke man ten nadele van de democratische ontwikkeling.

LITOUWEN

Interessant is dat er thans in de Baltische staten pogingen worden ondernomen om een alomvattende geweldloze burgerbescherming te integreren. Dit wordt benadrukt in de specifieke aanbevelingen voor geweldloze verdedigingsstrategieën die zijn gepresenteerd door een gerespecteerde Amerikaanse denktank op het gebied van veiligheid.

Litouwen nam een voortrekkersrol op zich bij deze implementatie-inspanningen toen de regering in 2016 een nieuwe militaire strategie aannam voor "betrouwbare afschrikking, die de voorbereiding van burgers op ongewapend actief burgerverzet vereist, [inclusief] de bevordering van hun wil en weerbaarheid tegen informatieaanvallen, evenals hun vermogen om weerstand te bieden aan totaal verzet (...) van de hele natie".

Het Litouwse Ministerie van defensie heeft twee handboeken gepubliceerd over de 'Vormen en beginselen van burgerlijk verzet' in het kader van de nationale defensie. Machthebbers als president Poetin zijn het bangst voor de diversiteit van de democratische civiele samenleving. Wat militaire interventies kan afschrikken is een veerkrachtige, democratische en door verzet ervaren samenleving en het doorbreken van de ketenen van gehoorzaamheid die haar ondersteunen.

Jan Schaake

Deels overgenomen van Sicherheit Neu Denken, Für eine entschlossene und besonnene Reaktion auf Putins Krieg. Impulse für zivile Lösungswege. 19 maart 2022.

Waarom Belarus niet meedeed

Het regime van Alexander Loekashenko is sinds februari opgetreden als medeplichtige van de Russische agressie tegen Oekraïne door zijn grondgebied ter beschikking te stellen als opmarsgebied voor de invasie. Maar het Belarussische leger zelf neemt nog niet direct deel aan het conflict. Wat schrikt ze af? Vooral het totale verzet van de Belarussische maatschappij tegen het vooruitzicht om aan de oorlog deel te nemen.

Voor sommigen heeft de bereidheid om Oekraïne te helpen geleid tot een geweldloze partizanenbeweging tegen Russische militaire activiteiten in Belarus.

Het meest opvallende fenomeen van de anti-oorlogsbeweging in Belarus wordt gevormd door de verzetsdaden rond het spoorwegnet van het land. Als reactie op de Russische invasie van Oekraïne ging er een golf van sabotage door het land: mensen die zich verzetten tegen de oorlog hebben geprobeerd om de spoorwegen onbruikbaar te maken en daarmee te voorkomen dat Russisch militair materieel kon worden vervoerd door het grondgebied van Belarus.

Het feit dat mensen over zijn gegaan tot deze verzetsdaden zegt veel over de gevolgen van de golf van politieke terreur sinds de verkiezingen van 2020 in Belarus. Momenteel is de prijs die betaald wordt als je de straat op gaat te hoog. Sommige Belarussen zijn daarom overgegaan tot ondergronds verzet.

De spoorwegcampagne heeft volgens het Belarussische ministerie van Binnenlandse Zaken al 80 sabotagedaden opgeleverd. Onafhankelijke media noemen deze campagne de nieuwe 'spoorwegoorlog' – de term voor de aanvallen van Belarussische partizanen op spoorlijnen tijdens de bezetting door de nazi's. De deelnemers aan dit soort acties worden nu aangeduid als 'partizanen'.

De meest gebruikelijke vorm van sabotage is het in brand steken van de seinsystemen, zodat de seinen uitvallen op bepaalde delen van het Belarussische spoornetwerk. Het resultaat daarvan is dat treinen gedwongen worden te rijden met een snelheid van 15 tot 20 km per uur. (...) Dit soort acties zijn niet bedoeld om, de militaire treinen te laten ontsporen, een botsing te veroorzaken of mensen te verwonden.

Behalve het grote aantal verstoringen op de lijn heeft de campagne ook andere effecten. Een groep Belarussische hackers, de Cyberpartisans, verstoorde eind februari het computernetwerk van de Belarussische spoorwegmaatschappij en als gevolg daarvan moest het bedrijf tijdelijk overschakelen op handmatige controle over de treinbewegingen.

Begin maart stelde een Telegram kanaal van Belarussische spoorarbeiders dat Russische militaire transporten waren opgeschort als gevolg van de 'spoorwegoorlog'. (...)

Om de sabotage te voorkomen hebben de autoriteiten de patrouilles langs spoorwegemplacementen door binnenlandse troepen opgevoerd en zijn een campagne van brute repressie begonnen tegen de partizanen.

Direct vanaf het begin hebben de Belarussische veiligheidstroepen aangekondigd dat ze 'elke vorm van actie' tegen spoorweginstallaties zouden beschouwen als terroristische acties – dat wil zeggen, deelnemers daaraan zouden worden beschuldigd van een misdrijf waarop in Belarus de doodstraf staat. Momenteel worden rond 40 mensen vastgehouden op verdenking van sabotage. Sommige daarvan zijn zwaar mishandeld tijdens de detentie.

Eind maart werd bericht dat een eenheid van de binnenlandse troepen het vuur had geopend op mensen die brand hadden gesticht bij een schakelkast in het westen van Belarus. Niemand werd gewond en het lukte de partizanen om de ontsnappen. Maar op 6 april werden er meer arrestaties verricht, nadat schakelkasten in brand waren gestoken in de regio's Bobruisk en Borisov: twee mensen hadden schotwonden, van wie er een ernstig gewond. Volgens onbevestigde berichten hadden ze geen verzet geboden – de troepen zouden ze in de knieën hebben geschoten om te intimideren.

Onderminister van Binnenlandse Zaken Kazakevich kondigde vervolgens aan dat elke vorm van sabotage aan het spoor zou worden onderdrukt met vuurwapens. (...)

Bron: Igor Ilyash, openDemocracy 12 april 2022

Foto: sozialeverteidigung.de/ag-belarus

Nash Dom helpt dienstweigeraars

Op 15 april was de voorzitster van de Belarussische organisatie Nash Dom (Ons Huis) op bezoek in Offenbach bij de Duitse organisatie Connenction e.V. die dienstweigeraars ondersteunt. Het doel was enerzijds een adviesdatabank voor vluchtende dienstweigeraars uit Belarus, Oekraïne en Rusland op te zetten. Anderzijds willen Nash Dom en Connection e.V. gaan lobbyen bij het Europese parlement voor dienstweigeraars uit de genoemde landen. Olga Karatch, woordvoerster van Nash Dom, zette uiteen dat het de bedoeling is om dienstplichtige mannen een alternatief te bieden en een uitweg uit hun volgens de Belarussische machthebbers stereotype rol. De regering Loekashenko probeert om Belarussische mannen ertoe te brengen om door hun militaire dienst en in de oorlog tegen Oekraïne te bewijzen dat ze echte mannen zijn.

Nash Dom heeft aan de westelijke grenzen van Belarus opvangcentra ingericht om de Belarussische vluchtelingen te ondersteunen, bijvoorbeeld om de grens met Litouwen over te komen. In het centrum van Nash Dom in Litouwen verlenen ze humanitaire hulp – en dienstweigeraars kunnen daar hun goede mannelijke kant tonen door Belarussische vrouwen en hun kinderen in de diaspora met raad en daad ter zijde te staan. Er zijn al 2.000 Belarussische vrouwen naar Litouwen gevlucht – 40 van hen hebben officieel asiel aangevraagd.

De mensen in Belarus hebben niet alleen kritiek op de dienstplicht, ze lijden ook onder de schendingen van hun mensenrechten – en dit is een zwaartepunt voor Nash Dom: de organisatie steunt families en vrouwen, waarvan de kinderen vanwege vermeende drugsdelicten voor jaren gedeporteerd worden naar werkkampen en opposanten die in de gevangenis dreigen te worden gemarteld.

Olga Karatch berichtte dat volgens officiële opgave 20.000 mensen Belarus hebben verlaten. Op basis van actuele reisbestemmingen kan gezegd worden dat veel Belarussen zijn gestrand in Turkije en Georgië. Ook om die reden sprak Karatch vermoedelijk in Offenbach vaak over de Belarussische diaspora.

Nash Dom en Connection e.V. willen in de eerste plaats advies en informatie voor Russische, Oekraïense en Belarussische dienstweigervluchtelingen verzamelen en via sociale media publiceren. Connection e.V. wil dit project ook financieel ondersteunen. Verder wil deze samenwerking ook een petitie van dienstweigervluchtelingen uit Belarus, Oekraïne en Rusland aan het Europese Parlement ondersteunen, die aansluit bij een overeenkomstige petitie aan de Duitse Bondsdag.

Bron: KDV in Krieg, april 2022

Vertaling en inkorting: Kees Kalkman

Nash Dom is een mensenrechtenorganisatie in Belarus, vooral in Vitebsk en Minsk, maar ook in twaalf andere regio's. Ze bestaan sinds 2002 toen de krant met dezelfde naam (Ons Huis) werd op gericht in een van de appartementencomplexen aan de Tereshkovastraat in Vitebsk.
In 2004 werd vandaar een burgercampagne begonnen. In oktober 2005 sloten mensenrechtenactivisten, activisten van verschillende partijen, verenigingen en actieve burgers zich aan. De campagne was sinds eind 2005 ook vertegenwoordigd op internet. In 2008 werd het een beweging op nationaal niveau. Thema's waren een omgeving waarin je je vrij kunt bewegen, goede speelplaatsen voor kinderen, opruimen van begraafplaatsen, gendergelijkheid, rechten voor huurders, enz.
Ze deden ook mee aan de antikernwapenbeweging in Duitsland. Sinds 2005 zijn ze partners van de Duitse Federatie voor Sociale Verdediging (BSV). Ze monitoren het optreden van bureaucraten en politici, maar ook van de politie. Ze helpen jongeren die gearresteerd worden vanwege drugsgebruik, vrouwen die worden lastiggevallen en politieke gevangenen. Naast andere prijzen won Nash Dom in 2019 de Vredesprijs van Bremen.
Met de campagne 'Nee is Nee' deden ze een beroep op jonge Belarussen om niet mee te doen aan de oorlog tegen Oekraïne. 30.000 van hen zijn al gevlucht of doken onder.
Nash Dom willen een maatschappij opbouwen waarin mensen hun rechten kennen en verdedigen met geweldloze middelen. Een groot deel van hun werk wordt momenteel verricht vanuit ballingschap in Vilnius in Litouwen.
De oprichtster van Nash Dom, Olga Karatch, komt in september naar Utrecht om over deze organisatie te vertellen en samen te werken met vredesgroepen uit Oekraïne, Rusland en andere landen.
De website van Nash Dom is https://news.house/

Zaaien voor de toekomst

In het Britse vredesmagazine Peace News verscheen begin dit jaar de onderstaande aankondiging van het boek *Sowing seeds for the future* **van Andrew Rigby, één van de redacteurs van dat magazine. Een nieuw boek waarin de auteur het potentieel van constructieve geweldloze actie verkent.**

Peace News draagt een deel van de verantwoordelijkheid voor het feit dat ik de afgelopen twee jaar een groot deel van de tijd heb besteed aan het schrijven van een boek over constructieve geweldloze actie. Ik was vrij jong toen ik ervan overtuigd raakte dat het doden van mensen verkeerd was en ik begon de identiteit van een pacifist aan te nemen. Peace News was een van mijn belangrijkste bronnen van inzicht in wat pacifisme inhield, en leidde tot mijn belangstelling voor het anarchisme als onderdeel van een zoektocht naar geweldloze en niet-gewelddadige manieren van actievoeren voor verandering. Dit leidde tot een interesse in de kracht van voorbeeldige actie – verandering zoeken door de kracht van het voorbeeld in plaats van door geweld.

De kern van constructieve geweldloze actie is 'prefiguratie': proberen om de toekomst nu te creëren.

PREFIGURATIE

De kern van wat ik ben gaan begrijpen als constructieve geweldloze directe actie was 'prefiguratie' – proberen om in het heden een beeld van de toekomst te scheppen. Dit is een geweldloze versie van propaganda voor de daad – het belichamen in onze activiteiten van het soort waarden en relaties dat we in de loop van de tijd op een veel bredere schaal tot uiting hopen te zien komen.

Eerlijk gezegd vraag ik me vaak af in hoeverre mijn belangstelling voor constructieve vormen van geweldloze directe actie is ingegeven door mijn eigen schuchterheid – en mijn angst voor de mogelijke sancties die men kan oplopen als men zich inlaat met de meer controversiële vormen van protest en burgerlijke ongehoorzaamheid. Ik geef toe dat ik een schuchtere pacifist ben, die nooit in de verleiding is gekomen om een martelaar voor de zaak te worden! Aan de andere kant is dat ook een van de sterke punten van constructieve actie – het betekent dat mensen zoals ik hun rol kunnen spelen in de strijd voor vrede en gerechtigheid. Constructieve vormen van verzet zijn cruciale manieren om de participatiebasis van elke beweging voor verandering te verbreden. Een cruciale bron van het succes van geweldloos verzet is immers massale deelname. Een andere belangrijke dimensie van constructieve actie kan zijn dat tegemoet wordt gekomen aan de behoeften van activisten binnen de beweging en bredere groepen burgers.

Tientallen jaren geleden, in de jaren zeventig, maakte ik deel uit van een op de gemeenschap gebaseerd drukkerij- en uitgeverijproject – Aberdeen People's Press. Wij zagen onszelf als deel van een veel bredere tegen-culturele beweging voor de schepping van een alternatieve samenleving. We hadden het gevoel dat we bijdroegen door de voorbeeldige manier waarop de onderneming als een collectief was georganiseerd. We zagen onszelf ook als een drukkerij en uitgeverij voor lokale gemeenschapsgroepen en activisten van verder weg.

ONGEWAPENDE LIJFWACHTEN

Misschien nog wel ingrijpender dan het verlenen van druk- en publicatiediensten is de groeiende praktijk van begeleiding: ongewapende vrijwilligers die naar conflictgebieden gaan om het werk van plaatselijke mensenrechtenactivisten te ondersteunen. Netwerken als Peace Brigades International geloven dat zij een zekere mate van bescherming kunnen bieden door hun fysieke aanwezigheid naast mensenrechtenactivisten en dergelijke. Ongewapende burgerbescherming kan ertoe bijdragen dat plaatselijke mensenrechtenactivisten de ruimte krijgen om de door hen gekozen rol te vervullen.

Uit verschillende bronnen is gebleken dat een aanhoudende betrokkenheid bij constructieve actie (het voorzien in de behoeften van doelgroepen in buurten en gemeenschappen) de legitimiteit (en dus de doeltreffendheid) van bewegingen voor verandering vergroot wanneer zij mensen trachten te mobiliseren voor meer confronterende vormen van actie.

Een hedendaagse illustratie hiervan is het succes van Ekta Parishad (Unity Forum) in India. De beweging heeft gebruik gemaakt van het vertrouwen van dorpelingen, opgebouwd in jaren van constructief werk, om haar grootschalige voettochten (padayatras) te lanceren als een manier om de aandacht van het publiek en de media te trekken – en druk uit te oefenen op beleidsmakers met betrekking tot de armoede op het platteland.

Net als veel andere vredesactivisten en vredesonderzoekers heb ik nagedacht over de relevantie vandaag van Gandhi's methode van satyagraha of waarheidskracht. Gandhi was ervan overtuigd dat elke poging om een grootschalige campagne van burgerlijke ongehoorzaamheid te lanceren zou ontaarden in gewelddadige confrontaties zodra de hartstochten van de mensen waren gewekt, tenzij het grootste deel van de deelnemers getraind en gedisciplineerd was voor geweldloos verzet. Hij geloofde dat het belangrijkste medium voor deze training de betrokkenheid bij verschillende vormen van constructieve actie was. Daarom rekruteerde Gandhi de kaderleden van de beweging uit de gelederen van opbouwwerkers, zij die geschoold en gedisciplineerd waren in het werk voor de verheffing van de armste delen van de samenleving.

Tijdens de Indiase onafhankelijkheidsstrijd werden fasen van massamobilisatie en confrontatie afgewisseld door perioden van betrekkelijke rust. Er waren momenten waarop Gandhi een einde maakte aan de confrontaties en de collectieve energie richtte op het opbouwende pro-

THE SOWER. (WINSLOW HOMER.)

HOUTSNEDE UIT 1878. **Maker: Winslow Homer**

gramma. Dit weerspiegelde zijn besef dat in een beweging die gebaseerd was op massale deelname, er grenzen waren aan de inzet en het uithoudingsvermogen dat verwacht kon worden van deelnemers die geen fulltime vrijheidsstrijders waren. Hoe toegewijd activisten ook mogen zijn, geen enkele beweging kan lange perioden van massamobilisatie volhouden zonder haar volgelingen uit te putten en haar kaders "op te branden". Constructief werk bood de kaders een soort "veilige haven", waar zij konden schuilen voor de strijd in de frontlinie en hun batterijen konden opladen.

DE WAARHEID LEVEN

Al vele jaren heb ik een bijzondere belangstelling voor de ongewapende strijd van de Palestijnen tegen de steeds erger wordende Israëlische bezetting. Net als in andere bevrijdingsoorlogen die met harde repressie zijn beantwoord, zoeken velen naar stillere manieren om uiting te geven aan hun verzet. Voor Palestijnen die onder bezetting leven heeft dit de vorm aangenomen van soemoed (veerkracht), een term die wordt gebruikt om te verwijzen naar de manier waarop mensen zich blijven vastklampen aan hun cultuur, hun manier van leven en hun oppositionele identiteit.

Hetzelfde verschijnsel heeft zich in verschillende perioden van de geschiedenis en op verschillende plaatsen in de wereld voorgedaan – mensen proberen in hun dagelijks leven een aantal waarden en praktijken op te nemen die zij van vitaal belang achten voor hun menselijke waardigheid en hun collectieve toekomst. Telkens weer vind je voorbeelden van mensen die ruimten creëren waar zij – om de terminologie van Václav Havel te gebruiken – "in de waarheid" kunnen leven, als tegenwicht voor de manier waarop zij in de openbare levenssferen verplicht zijn "in de leugen" te leven, willen zij ernstige sancties ontlopen.

Het moge nu duidelijk zijn dat ik geloof dat constructieve vormen van geweldloze actie een centraal onderdeel moeten zijn van iedere beweging voor verandering. Aan de andere kant moet ook worden erkend dat de meeste vormen van constructief verzet die mate van dramatiek missen die nodig is om de aandacht te trekken van brede lagen van het publiek, met inbegrip van derden en beleidsmakers, en hen ervan te overtuigen dat "er iets moet gebeuren".

Misschien kunnen we iets leren van Gandhi. Hij benadrukte het belang van het creëren van positieve alternatieven voor de gewelddadige structuren en praktijken die werden aangevochten. Toen hij de mensen opriep om Britse stoffen te boycotten, moedigde hij hen daarom ook aan om hun eigen kleding te produceren. In zijn confrontatie met de Britten door te weigeren de zoutbelasting te betalen, benadrukte Gandhi ook het belang van mensen die hun eigen zout maken en distribueren. In deze campagnes werd de constructieve dimensie geïntegreerd in het protest zelf en droeg bij tot de emotionele impact en dus de hefboomwerking ervan.

Andrew Rigby

Dienstweigerdag 15 mei

Solidariteit in Rusland, Belarus

Verklaring van de Oekraïense Pacifistische Beweging tegen de voortzetting van de oorlog

De Oekraïense Pacifistische Beweging is zeer bezorgd over het actief slopen van bruggen voor een vreedzame oplossing van het conflict tussen Rusland en Oekraïne door beide kanten en de signalen dat het de bedoeling is om het bloedvergieten voor onbepaalde tijd voort te zetten voor de verwezenlijking van een aantal soevereine ambities.

WE VEROORDELEN het Russische besluit om Oekraïne binnen te vallen op 24 februari 2022, dat leidde tot een fatale escalatie en duizenden doden, en herhalen onze veroordeling van de wederzijdse schendingen van het staakt-het-vuren dat in de akkoorden van Minsk is voorzien door Russische en Oekraïense strijders in Donbas voorafgaand aan de escalatie van Russische agressie.

WE VEROORDELEN de wederzijdse etikettering van de conflictpartijen als nazi-achtige vijanden en oorlogsmisdadigers, in wetgeving gepropt, versterkt door de officiële propaganda van extreme en onverzoenlijke vijandigheid. Wij geloven dat de wet vrede moet bouwen, niet aanzetten tot oorlog; en de geschiedenis zou ons voorbeelden moeten geven hoe mensen kunnen terugkeren naar een vreedzaam leven, geen excuses om de oorlog voort te zetten. We staan erop dat de aansprakelijkheid voor misdaden moet worden vastgesteld door een onafhankelijke en bevoegde gerechtelijke instantie volgens een behoorlijke rechtsgang, als resultaat van onbevooroordeeld en onpartijdig onderzoek, met name bij de ernstigste misdaden, zoals genocide. We benadrukken dat de tragische gevolgen van militair geweld niet mogen worden gebruikt om haat aan te wakkeren en nieuwe gruweldaden te rechtvaardigen, integendeel, dergelijke tragedies moeten de strijdlust bekoelen en een voortdurende zoektocht aanmoedigen naar de beste manier om de oorlog te beëindigen zonder verder bloedvergieten.

WE VEROORDELEN militaire acties aan beide kanten, de vijandelijkheden die burgers treffen. We dringen erop aan dat al het vuren wordt stopgezet, dat alle partijen de nagedachtenis van de gedode mensen eerbiedigen en, na een passende periode van rouw, kalm en eerlijk vredesbesprekingen voeren.

WIJ VEROORDELEN uitspraken van Russische zijde over het voornemen om bepaalde doelen met militaire middelen te bereiken als deze niet via onderhandelingen kunnen worden bereikt.

WIJ VEROORDELEN verklaringen van Oekraïense zijde dat voortzetting van vredesbesprekingen afhangt van het verkrijgen van de beste onderhandelingsposities op het slagveld.

WE VEROORDELEN de onwil van beide partijen om tijdens de vredesbesprekingen het vuren te staken.

WIJ VEROORDELEN de praktijk om burgers te dwingen militaire dienst te verrichten, militaire taken uit te voeren en het leger te steunen tegen de wil van vreedzame mensen in Rusland en Oekraïne. We dringen erop aan dat dergelijke praktijken, vooral tijdens de vijandelijkheden, een grove schending vormen van het principe om onderscheid te maken tussen militairen en burgers in het internationaal humanitair recht. Elke vorm van minachting voor het mensenrecht op gewetensbezwaren tegen militaire dienst is onaanvaardbaar.

WE VEROORDELEN alle militaire steun van Rusland en NAVO-landen aan radicale militanten in Oekraïne die een verdere escalatie van het militaire conflict veroorzaken.

WE ROEPEN alle vredelievende mensen in Oekraïne en over de hele wereld op om onder alle omstandigheden vredelievend te blijven en anderen te helpen vredelievende mensen te zijn, kennis te verzamelen en te verspreiden over een vreedzame en geweldloze manier van leven, de waarheid te verkondigen die vredelievende mensen verenigt, om kwaad en onrecht zonder geweld te weerstaan, en mythes over een noodzakelijke, heilzame, onvermijdelijke en rechtvaardige oorlog te ontkrachten. We vragen op dit moment niet om een specifieke actie om ervoor te zorgen dat vredesplannen niet het doelwit worden van haat en aanvallen van militaristen, maar we zijn ervan overtuigd dat pacifisten uit de hele wereld een goede verbeeldingskracht en ervaring hebben met de praktische realisatie van hun mooiste dromen. Onze acties moeten worden geleid door hoop op een vreedzame en gelukkige toekomst, en niet door angst. Laat ons vredeswerk de toekomst vanuit onze dromen dichterbij brengen.

OORLOG IS EEN MISDAAD tegen de menselijkheid. Daarom zijn we vastbesloten om geen enkele vorm van oorlog te steunen en te streven naar het wegnemen van alle oorzaken van oorlog.

en Oekraïne

Verklaring van de Beweging van Gewetens-bezwaarden in Rusland

Geachte gewetensbezwaarden, vandaag vieren we onze Internationale Dienstweigerdag terwijl er oorlog wordt gevoerd.

NU DE OORLOG met Oekraïne begonnen is, is het begrip dienstweigering in Rusland bijzonder actueel geworden. Vóór de oorlog associeerden de meeste dienstplichtigen en hun familieleden militaire dienst als dienstplichtige niet met daadwerkelijke oorlogsvoering. De dienstplicht leek zoiets als een sportkamp met elementen van militaire training.

ONGEACHT hun politieke opvattingen, dwingt het gezonde gevoel van angst om deel te nemen aan oorlogsvoering op het grondgebied van een vreemd land de mensen ertoe een beroep te doen op alternatieve burgerdienst en hun recht om niet in het leger te dienen met andere middelen te beschermen.

VOOR SOMMIGE dienstweigeraars is de mogelijkheid belangrijk om in hun aanvraag te vermelden dat zij bezwaar hebben tegen de oorlog van Rusland in Oekraïne. Dit is een juridische vorm om iemands ongenoegen rechtstreeks te uiten tegenover de vertegenwoordigers van de staatsautoriteiten – een zaak van morele betekenis.

IN DE LOOP van de maanden van oorlogvoering zijn wij getuige geweest van een totaal nieuw verschijnsel: gevallen waarin beroepsmilitairen weigeren deel te nemen aan de speciale operatie* en beëindiging van hun contract eisen. Wij willen onze bijzondere dankbaarheid betuigen aan die soldaten en politiemensen die de moed hadden te weigeren in een vreemd land te doden en te sterven, die weigerden deel te nemen aan de speciale operatie.

NU VELEN VREZEN dat in Rusland een gedeeltelijke of volledige (militaire) mobilisatie zal worden ingevoerd, is het juist het recht op gewetensbezwaren tegen de militaire dienst dat hen steun biedt.

DE BEWEGING VAN GEWETENS-BEZWAARDEN in Rusland betuigt haar solidariteit met allen die zich tegen oorlog verzetten, met allen die zich tegen de daad van agressie verzetten. Wij wensen en bidden met al onze kracht dat Oekraïne de aanval overleeft en zijn onafhankelijkheid behoudt.

* "De speciale operatie" is de nog steeds voortdurende aanval van Rusland op Oekraïne; formeel is het geen oorlog, maar een "speciale operatie", en binnen een officiële context in Rusland wordt er ook zo naar verwezen.

HET RUSSISCHE LEGER DRIJFT POOLSE DIENSTPLICHTIGEN BIJ ELKAAR (1863).
Maker: Aleksander Sochaczewski

Hoe het Westen de weg effende voor

Naast de angst en afschuw die veroorzaakt worden door de maandenlange slachting die Rusland aanricht in Oekraïne, zijn veel mensen overal ter wereld geschokt en bang geworden door de recente uitlatingen en daden van de Russische president Poetin met betrekking tot zijn kernwapens.

Tekening: Len Munnik

Hoewel het oordeel over de kans op een kernoorlog bij de commentatoren erg varieert, zijn de Russische nucleaire dreigementen verontrustend en illegaal; het komt neer op nucleair terrorisme. Ongelukkigerwijs is dit niet de eerste keer dat de wereld kennis heeft genomen van dergelijke dreigementen. Nucleaire bedreigingen zijn eerder geuit, waaronder – ook al is dit misschien moeilijk te geloven – door de VS en Groot-Brittannië.

Er zijn door de bank genomen twee manieren waarop je een nucleair dreigement kunt uiten: door woorden of met daden (wat je doet met je kernwapens).

De Russische regering heeft beide soort signalen tijdens deze crisis gegeven. Poetin heeft dreigende redevoeringen gehouden en hij heeft ook de Russische nucleaire wapens verplaatst en geactiveerd. De Amerikaanse klokkenluider Daniel Ellsberg heeft uitgelegd dat kernwapens gebruikt worden als zulke bedreigingen geuit worden, in de zin dat een pistool gebruikt wordt als je het wapen op iemands hoofd richt, of de trekker nu wordt overgehaald of niet. Dit is precies de manier waarop de Amerikaanse regering een aantal malen kernwapens gebruikt heeft. De uitspraak dat kernwapens sinds Nagasaki niet meer gebruikt zijn is dus onjuist. Ellsberg noemde een reeks van twaalf nucleaire bedreigingen door de VS tussen 1948 en 1981 (hij schreef dit in 1981). Recentere gevallen staan in een Bulletin of Atomic Scientists van 2006.

VLIEGDEKSCHEPEN

Een voorbeeld van de manier waarop iets dergelijks plaatsvindt is de bedreiging van Irak door de Amerikaanse president Bush voorafgaand aan de Golfoorlog van 1991. Bush liet een brief bezorgen bij de Iraakse president Saddam Hoessein, waarin hij deze waarschuwde geen chemische of biologische middelen in te zetten, omdat hij en zijn land dan "een verschrikkelijke prijs zouden betalen". Zijn boodschapper, de minister van Buitenlandse Zaken James Baker, voegde daar mondeling aan toe dat de VS over de middelen beschikte om in zo'n geval wraak te nemen en dat dit geen bedreiging, maar een belofte was. Een rechter bij het Internationaal Gerechtshof in Den Haag, Stephen Schebel, haalde in 1996 in een geschreven opinie dit geval aan als een succesvol voorbeeld van een nucleair dreigement.

Deze indirecte manier van dreigen zonder het woord kernwapen in de mond te nemen lijkt erg op de manier waarop Poetin bij het begin van de Oekraïne-oorlog het Westen dreigde.

Een ander voorbeeld van een Amerikaans nucleair dreigement vond plaats in 1955 en had betrekking op Taiwan. In die periode beschoot het Chinese Volksbevrijdingsleger de door Taiwan gecontroleerde eilanden Quemoy en Matsu met artillerie. Vrij snel hadden de Amerikaanse stafchefs geadviseerd om kernwapens tegen China in te zetten. Dit was geheim gebleven, maar op 15 maart vertelde minister van Buitenlandse Zaken John Foster Dulles tijdens een persconferentie dat de VS mogelijk tussenbeide zouden komen met "kleinere atoomwapens" (tactische kernwapens dus). Dit werd gevolgd door uitspraken van president Eisenhower en vicepresident Nixon die er nog een schepje bovenop legden. China had op dat moment nog geen kernwa-

Ruslands nucleaire dreigementen

pens en stopte met de beschietingen. Later (1957) stelde Dulles dat de VS al in 1954 twee vliegdekschepen met tactische kernwapens naar de Zuid-Chinese Zee had gestuurd en daarmee had voorkomen dat China troepen naar Vietnam stuurde (om de opstand tegen het Franse koloniale regime te steunen). Deze voorbeelden worden in de VS door politieke kringen als grote successen gezien en voorzien van het eufemisme 'atoompolitiek'.

'KONFRONTASI'

Een manier om te dreigen met kernwapens is om ze dichter naar een oorlogsgebied te verplaatsen en de alarmstatus van de wapens te verhogen. Volgens experts in het Bulletin of Atomic Scientists heeft Rusland dit in februari van dit jaar voorafgaand aan het begin van de Oekraïne-oorlog gedaan door verschillende types kernwapens naar de vesting Kaliningrad te brengen aan de grens met Polen vanwaaruit ook West-Europa inclusief Groot-Brittannië kan worden bestreken.

Iets dergelijks heeft in het verleden ook Groot-Brittannië gedaan tijdens hun onverklaarde oorlog met Indonesië (1963-1966) die bekend staat als de 'Konfrontasi'. In dat kader stuurden de Britten Vulcan bommenwerpers, die deel uitmaakten van de Britse strategische kernmacht, naar Singapore. De bommenwerpers werden conventioneel ingezet, maar omdat ze bekend stonden als dual capable hadden ze een intimiderend effect op de Indonesische leiders, zoals in historische geschriften over de Britse luchtmacht wordt aangegeven. De Britse premier MacMillan had bovendien in 1962 opdracht gegeven om op de Britse basis in Singapore kernwapens op te slaan, hetgeen ook gebeurde. Ze bleven daar tot 1971. De parallel met Kaliningrad nu is duidelijk.

Een duidelijk geval van het verhogen van de alarmstatus van kernwapens als signaal vond plaats in 1973 tijdens de Yom Kippoer oorlog. Toen deze voor Israël ongunstig begon te verlopen plaatste het zijn Jericho ballistische kernraketten in de alarmtoestand, waarbij de stralingssignatuur van de wapens zichtbaar was voor de verkenningsvliegtuigen van de VS. Op diezelfde dag begonnen de VS met een omvangrijke luchtbrug met wapens, een actie waarover ze eerder hadden getwijfeld of het verstandig was. Korte tijd daarna verhoogden de VS ook de alarmstatus van hun eigen kernwapens. Door de wapenleveranties boekten de Israëli weer vooruitgang. In dit geval was het nucleaire signaal dus aan een eigen bondgenoot gericht. In een latere fase verhoogden de VS opnieuw de nucleaire alarmstatus (naar de zogenaamde DefCon III op een schaal tot V). Hierbij is omstreden of dit een signaal aan Israël

WEG BIJ TSJERNOBYL **Foto: Mark Steele**

was om het kalm aan te doen bij hun tegenoffensief (generaal Sharon was inmiddels met zijn troepen het Suezkanaal overgestoken) of aan de Sovjet-Unie om zich niet met de zaak te bemoeien, terwijl de VS probeerden het conflict onder controle te krijgen.

De huidige Russische nucleaire dreigementen zijn duidelijk in strijd met het Handvest van de VN. Het Internationale Gerechtshof heeft in 1996 ook uitgesproken dat het dreigen met of gebruiken van kernwapens "in zijn algemeenheid" illegaal is. De enige potentiële uitzondering die het Hof zag was in het geval van een dreiging tegen het voortbestaan van de natie, daar meende het geen uitspraak over te kunnen doen. Bij de huidige oorlog is daar voor Rusland geen sprake van. De dreiging is dus illegaal, evenals de genoemde voorbeelden van de VS (Taiwan, Irak) en het Verenigd Koninkrijk (Indonesië)

POETIN-DOCTRINE

Dreigen met kernwapens kan ook buiten crisissituaties een bestanddeel zijn van een vaste politiek voor een bepaalde regio. Als zodanig kan bijvoorbeeld de zogenaamde Carter Doctrine worden aangehaald. In januari 1980 zei de Amerikaanse president Carter voor het Congres: "Een poging door welke macht van buitenaf ook om controle over de regio van de Perzische Golf te krijgen zal worden beschouwd als een aanval op vitale belangen van de Verenigde Staten en zo'n aanval zal worden afgeslagen met alle noodzakelijk middelen, waaronder militair geweld." Tot die middelen behoorden ook kernwapens. Twee maritieme academici gaven als commentaar: "Hoewel de zogenaamde Carter Doctrine kernwapens niet specifiek noemde werd toentertijd algemeen aangenomen, dat de dreiging met nucleaire wapens onderdeel was van de strategie van de VS om de Sovjet-Unie af te schrikken verder op te marcheren vanuit Afghanistan naar de olierijke Perzische Golf." Het lijkt erop dat de Russische regering momenteel een vergelijkbare nucleaire paraplu uit wil klappen over Oost-Europa, een Poetin Doctrine. In dat geval zou die net zo gevaarlijk en illegaal zijn als de Carter Doctrine.

Commentatoren, die over elkaar heen vallen om Poetins nucleaire gekte te veroordelen, zouden er goed aan doen om zich de Westerse nucleaire gekte van vroeger te herinneren.

De laatste tientallen jaren is er in het Westen vrijwel niets veranderd om het in de toekomst te weerhouden van het doen van dit soort nucleaire bedreigingen. Dat geldt voor de kennis en het bewustzijn van het publiek over dit onderwerp en de politiek en het handelen van de staten. Het is een ontnuchterende gedachte, terwijl we geconfronteerd worden met de huidige Russische wetteloosheid.

Milan Rai
Milan Rai is redacteur van Peace News

De langere volledige tekst is verschenen in Peace News April-May 2022. Bewerking en vertaling: Kees Kalkman.

Preliminary **Program of workshops,** Draft Version s3 dd. 04.05.2022 – wri100.nl

Manifestation "Future Without War"

Utrecht – 9, 10,11 September 2022

Friday Sept. 9th 2022

	A. Pacifist Perspectives	B. Resistance and Liberation	C. Peace Education & Peacebuilding	D. We are the Future!
9.30-11.00	**Registration**			D10a W **Raging Reporters** *instruction by Dick Verheul*
11.00-11.15	**Opening: "War is a crime against humanity! Therefore I am determined....."**			
11.30-13.00	A11 S **Trauma healing in Sri Lanka** *by Yalini Dream (artist & activist, New York)*	B11 F *(Online or in presence)* **West Papuan nonviolent struggle for freedom, liberation and human rights** *by Rosa Moiwend (PASIFIKA), West Papua*	C11a S **Practical knowledge about peace and nonviolence as driving force of human progress** *by Yurii Shejiazhenko, Pacifist Mov. of Ukraine*	D11a M **Bombers on hydrogen.. about arms, climate and greenwashing** *by Wendela de Vries (Stop Wapenhandel)*
13.30	***Lunch***			
14.00-15.30	**demo Fridays for Future**			
16.00-17.30	A12a F/S **Activists from Ukraine, Belarus and Russia resisting War together** *by Yurii Sheliazhenko, Olga Karatch, N.N. of Russian Peace Movement (requested)*	B12a F **Nato and the new Cold War** *by Sarah Reader Agir pour la Paix and Kees Kalkman VD/Amok*	C12a K **Peace education on classroom level: lesson plans - examples of Gandhi and Erasmus** *by Louise Langelaan, Kai-Uwe Dosch*	D12a M **XR Nine-Eleven** *by activists from Extinction Rebellion*
18.00	***Dinner***			
19.00-20.30	A13 F **Book presentation: "Sowing Seeds for the Future - Exploring the Power of Constructive Nonviolent Actions"** *by Andrew Rigby (Peace Studies, Coventry)*	B13a *S (Online)* **Expanding the traditional concept of Nonviolence and Nonviolent Direct Action: The case of Colombia.** *by Natalia Garcia, WRI, Bogota*	C13a F **Gender and Peace Education** *by Isabella Geuskens (requested)*	D13a S **Civil Disobedience against military spending: Reality and Resistance** *by Koldobi Velasco, MOC, Canary Islands*
21.00	**Peace Party**			

Saturday Sept. 10th 2022

	A. Pacifist Perspectives		B. Resistance and Liberation	C. Peace Education & Peacebuilding	D. We are the Future!
09.00-10.30	*A 21a M* **Anti-Nuclear Action** *by PAX, other group (requested)*	A21b W **Introduction Nonviolent Direct Action part 1** *by Stroomversnellers*	B21a M **The Influence of Ukraine War to the export of weapons** *by Jürgen Grässlin (DFG-VK Germany), Wendela de Vries (Stop Wapenhandel)*	C21a F **Peace Journalism in Mindanao, Philippines** *by Sophie Schellens*	D21a M **Military advertisements tactics and how to counter them** *by Michael Schulze-von Glaser (DFG-VK. Germany)*
	Break				
11.00-12.30	A22a S **From a culture of violence to a culture of peace** *by Dieter Riebe (DFG-VK Germany)*		B22a S **Countering the military politics by the Pacifist Movement of Ukraine** *by Yuriy Shejiazhenko*	C22a K **Peace Education on School level: Example of Agora Roermond** *by Sjef Drummen, Kai-Uwe Dosch*	D22a S **The human right to refuse war service vs. the right to refuse based on reasons of conscience** *by Gernot Lennert (DFG-VK Germany)*
13.00	***Lunch***				
13.00-17.00	Stadhuisplein open air: **Peace Festival**				
18.00	***Dinner***				
19.00-20.30	A23a F **Feminist action for peace** *by Isabelle Geuskens (requested)*		B23 F **Activists meeting activists,** *Harky Klinefelter, Robert Mulder Erik Christiansson, Eva XR, Andrew Rigby (requsted)*	C23a K **Peace education on policy level: laws, curricula, agencies** *by David Gee, Kai-Uwe Dosch*	D23a S **Adbusting: Fighting military recruitment with pens, paper, glue and scissors** *by Boris Buster's Social Club, Berlin*
21.00	**Concert**				

Sunday Sept.11th 2022

	A. Pacifist Perspectives		B. Resistance and Liberation	C. Peace Education & Peacebuilding	D. We are the Future!	
09.00-10.30	A31a F **Peace Museum, an instument of peace action** *by Petra Kettler (requested)*	A31b W **Introduction Nonviolent Direct Action part 2** *by Stroomversnellers*	B31a F **Total draft objectors in the Netherlands and their support to objectors in Ukraine, Russia and Belarus** *by Willem de Haan, Stan Meuwese, Mari Beks*	C31a S **Nonviolent Intervention and WRI: From World Peace Brigade to Balkan Peace Team and beyond to Unarmed Civilian Protection today** *by Christine Schweitzer , BSV, IFGK, Germany)*	D31 M **Building Fortress Europe** *by Stop the War on Migrants*	
	Break					
11.00-12.30	A32a S **Rethinking security (I)** *by Stephan Brües (Initiative Rethinking Security, Germany)*		B32a S **Return of Conscription. Exchange of information about the situation, trends and debates in various countries / Counterstrategies** *by Gernot Lennert, Semih Sepmaz and others*	C32a F **Ongoing Peace Building Projects** *by Pete Hämmerle, IFOR Austria, Wien (requested)*	D32a M **Externalising the war on migrants** *by Stop Wapenhandel*	D32b W **Musicians without borders** *(requsted)*
13.00	***Lunch***					
14.00-15.30	A33a S **Rethinking security (II)** *by Jan Schaake (Inclusieve Veiligheid)*		B33a F **Conscientios Objection in Ukraine, Russia, Belarus and Turkey** *by Rudi Friedrich (Connection e.V.)*	C33a S **Peacebuilding in Ukraine** *by Yurii Shejiazhenko, Olga Karatch and ex-members of Balkan Peace Team*	D33a M **Abolish Frontex** *by Abolish Frontex Campaign followed by* **demo in Zeist (from 17.00)**	
	Break					
16.00-16.30	**Closing sessions**					

KORTE BERICHTEN

Demonstraties

Vanuit de vredesbeweging is veel gedemonstreerd tegen de oorlog in Oekraïne. Op de eerste grote demonstratie, 27 februari op de Dam, kon de vredesbeweging – met een stiltemoment – een stempel drukken. Dat kwam omdat die demonstratie al ruim voor het begin van de oorlog georganiseerd was als demonstratie voor vrede.

Op 5 maart namen meerdere vredesorganisaties deel aan een door de SP georganiseerde demonstratie op het Malieveld. Er was o.a. een spreker namens Vredesbeweging Pais.

Thans is er nog elke maandag om 18 uur een protest op het Museumplein in Amsterdam. Hieraan wordt financieel bijgedragen uit giften van lezers aan dit blad. Ook elders zijn er vredesactivisten die volhouden, veelal in de vorm van vredeswakes.

In het buitenland waren er ook vele demonstraties. Zo was er op 27 maart in Brussel de manifestatie 'Europe For Peace And Solidarity!' met 2.500 deelnemers.

Een andere vorm van demonstratie is de vredesvlag uithangen voor Oekraïne.

Protest in Rusland

We krijgen nog steeds veel berichten van vredesactivisten uit Rusland. Er blijkt uit dat ze het zwaar hebben, maar ook dat ze inventief zijn in het, ondanks onderdrukking, uiten van hun protest. Dat is dus zeker niet verstomd. Een overzicht: vredesmedia.nl/C1

De Russische Beweging van Dienstweigeraars heeft een lijst gemaakt van Russische verklaringen tegen de oorlog met Oekraïne. Er zijn protesten bij van beroemdheden, bewegingen, beroepsgroepen, enz. alsmede open petities.

Een van de petities heeft al meer dan een miljoen ondertekenaars. Zie: vredesmedia.nl/C2

Het Metta Center for Nonviolence houdt een lijst bij van geweldloze acties rond de oorlog in Oekraïne. De lijst is verbazend lang en wordt regelmatig bijgewerkt. Zie: vredesmedia.nl/C3

Het Culture of Peace News Network bracht de activiteiten van de Russische vredesbeweging in kaart. Ze constateren dat een enorme mobilisatie van die vredesbeweging heeft plaatsgevonden. Zie: vredesmedia.nl/C4

Publieke opinie in Rusland

Uit onderzoek zou blijken dat slechts 29% van de jonge (18-24 jaar) Russen de oorlog steunt. Dit in tegenstelling tot de ouderen. 72% van de Russen die ouder zijn dan 50, staat achter de oorlog. Dit correspondeert met een sterk negatieve opinie over de VS en het Westen. Die was 25 jaar geleden nog positief.

Oekraïense pacifisten

In Oekraïne riep de Oekraïense Pacifistische Beweging al direct na het begin van de oorlog op tot geweldloze actie, waar anderen vaak alleen militaire oplossingen zien. Een neutraal Oekraïne ziet zij als de beste keus voor de toekomst.

Yurii Sheliazhenko van die beweging is erg actief in het wereldwijd uitdragen van die visie. Al op 15 februari verscheen in de NRC een ingezonden brief van hem, geschreven samen met May-May Meijer van Peace SOS. Daarin werd gesteld dat escalatie naar een grootschalige oorlog in Oekraïne onnodig is en dat zowel het Westen als het Oosten een gezamenlijke verantwoordelijkheid delen om deze te vermijden.

De Oekraïense pacifisten tonen zich ernstig bezorgd over het door beide zijden actief verbranden van bruggen naar een vreedzame oplossing en over signalen die duiden op intenties om het bloedvergieten voor onbepaalde tijd voort te zetten, teneinde nationalistische ambitie te verwezenlijken.

Verklaringen

Kerk en Vrede veroordeelt de Russische militaire agressie op dezelfde gronden als waarop zij in het recente verleden westerse militaire invasies in bijvoorbeeld Irak heeft veroordeeld.

War Resisters' International roept Rusland op zijn troepen terug te trekken uit Oekraïne en vraagt Russische burgers en soldaten om te weigeren mee te werken aan welke oorlogsdaad dan ook. Aan Oekraïne vraagt de WRI om geen militair verzet te bieden, maar zich te richten op sociale verdediging.

Vredesactivist Ludo De Brabander: "Na 25 jaar in de vredesbeweging, kijk ik met groeiende verbazing naar de manier waarop de Oekraïnecrisis op een oorlog is uitgedraaid, die misschien wel in een catastrofale nucleaire oorlog kan uitmonden."

Een lid van GroenLinks schreef aan Jesse Klaver een kritische mail over het GroenLinksstandpunt m.b.t. de oorlog in Oekraïne. Een verdere verhoging van het defensiebudget zal niet helpen. Meer geld voor armoedebestrijding, democratisering, emancipatie en ontspanning zou het GroenLinks antwoord moeten zijn. Volledige brief: vredesmedia.nl/C5

Vredesactie: Russische agressie in strijd met internationaal recht, een sterke NAVO is deel van het probleem, niet meer wapens naar Oekraïne en geld naar defensie, maar wel effectieve sancties tegen Rusland.

De Peace Pledge Union vindt het naïef te suggereren dat diepgewortelde problemen kunnen worden opgelost door steeds meer wapens te sturen.

12 Nobelprijswinnaars voor de Vrede deden een oproep tegen de oorlog in Oekraïne en tegen kernwapens. De teller staat al boven de miljoen. Mee ondertekenen kan via vredesmedia.nl/C6

Chomsky: "Militaire escalatie VS tegen Rusland kan leiden tot doodvonnis van de menselijke soort."

Christian Peacemaker Teams : "Deze oorlog is welbewust gestart door Poetin. En welbewust niet voorkomen door de EU en de NAVO. (...) Pacifisme, in al haar verscheidenheid is de enige betrouwbare weg uit deze en uit alle oorlogen."

Verhalenwedstrijd

In Enschede organiseren vredesorganisaties in samenwerking met de Centrale Bibliotheek een verhalenwedstrijd met het thema: Generatie Vrede. Maak in een verhaal duidelijk wat vrede betekent.

Verhalen van buiten Enschede zijn ook welkom. Zie: vredesmedia.nl/C7

Thema Vredesweek

Als thema van de Vredesweek 2022 is door PAX gekozen: Generatie Vrede. De oorlog in Oekraïne laat beseffen dat vrede geen vanzelfsprekendheid is, maar een gezamenlijk project waar élke dag aan moet worden gebouwd. Het is nu belangrijker dan ooit dat de Generatie Vrede van zich laat horen!

Klimaatmars

Op 19 juni is er in Rotterdam een grote Klimaatmars. Stop Wapenhandel organiseert een Vredesblok in deze mars. Dit vredesblok staat voor samen optrekken voor vrede, klimaatrechtvaardigheid en bescherming van vluchtelingen. Zie: vredesmedia.nl/C8

PAX: wapens voor Oekraïne

Op een 20 april gehouden webinar bleek dat PAX voorstander is van het leveren van wapens aan Oekraïne. Motivatie: "Als Rusland stopt met vechten is er geen oorlog meer, als Oekraïne stopt met vechten is er geen Oekraïne meer."

Verslag webinar: vredesmedia.nl/C9

Geen bommen maar bomen

Met deze slogan hebben 11 activisten van Extinction Rebellion op 8 april 2022 de hoofdingang van vliegbasis Leeuwarden geblokkeerd. Zij vroegen hiermee aandacht voor de effecten van oefeningen op de natuur en het klimaat. Als roze 'vredessoldaten' hadden ze zich aan bomen en aan elkaar vastgeketend.

Meer militaire uitgaven

Op 25 april heeft SIPRI nieuwe gegevens gepubliceerd over de wereldwijde militaire uitgaven. Die zijn in 2021 verder toegenomen en bereikten een recordhoogte van 2,1 biljoen dollar. Dit was het 7e achtereenvolgende jaar dat de uitgaven stegen. De VS gaven het meeste uit, gevolgd door China, India, het VK en Rusland.

Oorlogspropaganda

In 2001 publiceerde Anne Morelli deze 10 elementaire principes van oorlogspropaganda.

1 Wij willen geen oorlog.
2 Het andere kamp is de enige verantwoordelijke voor de oorlog.
3 De vijandelijke leider lijkt op de duivel.
4 Wij verdedigen een nobele zaak, geen particuliere belangen.
5 De vijand begaat bewust wreedheden, wij onopzettelijke blunders.
6 De vijand gebruikt illegale wapens.
7 Wij lijden zeer weinig verliezen, de verliezen van de vijand zijn enorm.
8 Kunstenaars en intellectuelen steunen onze zaak.
9 Onze zaak is heilig.
10 Wie aan onze propaganda twijfelt, is een verrader.

Spionage via apps

Google heeft ruim een dozijn apps uit zijn Play Store verwijderd die illegaal gebruikersgegevens aftappen en doorsturen naar VS-inlichtingendiensten. Daaronder zitten o.a. een weer-app, een QR-codescanner en diverse gebedsapps voor moslims.

Paasmarsen

De NOS zond met Pasen een reportage uit over de paasmarsen voor vrede in Duitsland, onder de titel 'Niet Poetins oorlog is fout, maar oorlog in het algemeen'. Hoewel de verslaggever zijn best doet om demonstranten als Poetinsympathisanten te ontmaskeren, interessant genoeg om te bekijken: vredesmedia.nl/C10

Picketlines bij verzekeraars

Op 22 februari organiseerden Mi-Great, Radical Solidarity en Stop the War on Migrants picketlines bij de kantoren van verzekeraars Aegon en Nationale Nederlanden tegen het investeren in Poolse bouwbedrijven die de muur op de grens tussen Polen en Belarus bouwen. Met spandoeken en flyers werden werknemers en voorbijgangers geïnformeerd.

Toekomstdag

Op 7 mei was er een Toekomstdag voor de Vredesbeweging. Op deze dag bekeken ca. 35 mensen, uit vele vredesorganisaties hoe ze de komende jaren vredeswerk vorm kunnen geven, waar samenwerking mogelijk en wenselijk is, wat men voort wilt zetten en waar men wil vernieuwen. Helaas was er slechts een enkele jongere onder de aanwezigen.

Delegatiereizen CPT

Ga mee met een delegatie van Christian Peacemaker Teams en ervaar aan den lijve de kracht van geweldloos vredeswerk in verschillende conflictgebieden. Zo is er van 26 juni tot 7 juli een reis naar Colombia. Meer info: vredesmedia.nl/C11

Stille tocht Volkel

Op 30 juni komen nieuwe F-35's naar de vliegbasis Volkel. Volgend jaar dreigen daar ook nieuwe kernbommen te komen. Om te protesteren tegen deze ontwikkelingen kunt u die dag deelnemen aan een stille tocht bij de vliegbasis. Meer info: vredesmedia.nl/C12

Niet zwart

Uit een onderzoek van Motivaction blijkt dat twee/derde van de Nederlanders positief staat tegenover het opvangen van vluchtelingen uit Oekraïne. Dan moeten het echter geen zwarte mensen zijn die als arbeidsmigrant in Oekraïne werkten. Tegenover hun opvang staat slechts een kwart positief.

Online Vredesmuseum

Op WWW.VREDESMUSEUM.NL vindt u een uitgebreid vredesmuseum met tentoonstellingen, collecties, documentatie, enz. NIEUW: een omvangrijk educatief deel 'Vrede leren'. In de webwinkel o.a. de bekende 'gebroken geweertjes' en kinderboeken.

Tot vanavond en braaf zijn

"We moesten ons eigen treinkaartje betalen." Enkele jaren geleden kon je dit in de krant (de Telegraaf) lezen. Uit de mond van de weinigen die na de Tweede Wereldoorlog terugkwamen uit de vernietigingskampen: Joden, Roma, Sinti en verzetsmensen die met de trein (de NS dus) naar Westerbork moesten om daarna vanaf de grens door de Duitse spoorwegen vervoerd te worden.

Deze regel triggerde Salo Muller. Hij ging het gevecht aan met de NS om verontschuldigingen van het bedrijf te krijgen en – na advies van advocaat Liesbeth Zegveld – een geldelijke tegemoetkoming. Dat lukte voor Joden, Roma en Sinti.

Salo Muller wordt wel de godfather van de (sport) fysiotherapie genoemd. Een Amsterdammer, bekend van de successen van Ajax uit de tijd met Rinus Michels. Vanessa de Gaay Fortman en Rob Willemse hebben een jaar lang wekelijks met hem gesproken.Dat leverde veel anekdotes op, die ook voor niet-voetballiefhebbers interessant zijn, zoals de controverse over dopinggebruik met clubarts Rolink en het werken met de trainers Michels en Stefan Kovács. Vooral met Michels had Salo een bijzondere band.

De hele periode van het vroege Ajax in de jaren vijftig en zestig wordt levendig beschreven. Lokale ondernemers speelden in die tijd een belangrijke rol (het 'schaduwelftal' werden ze genoemd). Centraal in de harde kern waren de gebroeders Van der Meijden, aannemers waarvan Muller niets moest hebben. Het was namelijk een publiek geheim dat Freek van der Meijden in de Tweede Wereldoorlog de leiding had gehad over een bouwbedrijf dat werkte voor de bezetter. De 'bunkerbouwers' waren betrokken bij de aanleg van het Noord-Hollandse deel van de Atlantikwall.

Hier doorheen geweven zijn de antisemitische ervaringen die hij meemaakte. En de beschrijving hoe de pijn die hij voelde, weggewuifd werd met 'de oorlog is al lang geleden', ook door iemand als Jaap van Praag. Of de woede die hij voelde toen zijn zoontje moest worden geopereerd aan zijn blinde darm en zijn huisarts – zelf overlevende uit Bergen Belsen – meldde dat Joodse ouders veel bezorgder zijn over hun kinderen, dan niet-Joodse; het zou vanzelf wel overgaan. Ondanks de verkeerde diagnose liep het gelukkig goed af, maar de huisarts hield vol dat hij zich onterecht ongerust gemaakt had.

Het komt extra hard aan na het lezen van het aangrijpende deel dat over zijn eigen onderduikperiode als kind gaat. Hij kwam in 1942 als 6-jarige alleen te staan, nadat zijn ouders opgepakt waren en hij zelf uit de Hollandse Schouwburg werd weg gesmokkeld. De laatste woorden van zijn moeder: "Tot vanavond en braaf zijn." Heel nauwkeurig beeldend beschreven vanuit de ogen van het kind dat kennelijk scherp wist te observeren, komen zijn talloze onderduikadressen aan de orde; inclusief de diverse motieven van de helpers.

Anne Vaillant

Salo Muller, Vanessa de Gaay Fortman, Rob Willemse. Nieuw Amsterdam, 2022.

Oproep

VOOR MEER INFORMATIE: WWW.NOELHUIS.NL/STIL-STAAN-BIJ-DE-BOM

De Bom

Carrière maken (Voordat de bom valt)
Werken aan m'n toekomst (Voordat de bom valt)
Ik ren door m'n agenda (Voordat de bom valt)
Veilig in het ziekenfonds (Voordat de bom valt)

En als de bom valt
Dan lig ik in m'n nette pak
Diploma's en m'n cheques op zak
Mijn polis en mijn woordenschat, a-oei!
Onder de flatgebouwen van de stad naast jou

Laat maar vallen dan
Het komt er toch wel van
Het geeft niet of je rent
'k Heb jou nooit gekend
Wil weten wie jij bent
Wil weten wie jij bent

Ik ben verzekerd van succes
Tegen brand en voor m'n leven (Voordat de bom valt)
Ik heb van alles, maar geen tijd
Ook niet voor heel even (Voordat de bom valt)
Ik moet aan m'n salaris denken
En aan mijn relaties (Voordat de bom valt)
Maar liever weet ik wie jij bent
Voordat het te laat is (Voordat de bom valt)

Want als de bom valt
Dan lig ik in m'n nette pak
Diploma's en m'n cheques op zak
Mijn polis en mijn woordenschat, a-oei!
Onder de flatgebouwen van de stad naast jou

2x
Laat maar vallen dan
Het komt er toch wel van
Het geeft niet of je rent
'k Heb jou nooit gekend
Wil weten wie jij bent
Wil weten wie jij bent

Jij moet nog huiswerk maken (Voordat de bom valt)
Een diploma halen (Voordat de bom valt)
$E = mc^2$ (Voordat de bom valt)
Mit-nach-nebst-nächst-samt-bei-seit-
Von-zu-zuwider-entgegen-ausser-aus

Ernst Jansz, 1982

Foto: Karen Given

Foto: Fabio Achilli

Gezongen door Ernst Jansz, Henny Vrienten